

VSEBINA

dr. Marija Verbič: Idrija okoli
leta 1830 201

Stanko Majnik: Prometne in
poštne zveze Idrije v pretek-
lih stoletjih 211

Vincenc Žnidar: dr. Franc Moč-
nik in njegove računice . . 217

Lado Božič: Pozdravljen, sosed
Caven! 224

Janez Jeram: »Meja« 230

Zapiski:

Sole na Cerkljanskem (Sla-
vica Pavlič) 235

Letošnje delo idrijskih ja-
marjev (Zmago Logar) . . 240

Trenutno najbolj aktualna tu-
ristična problematika (E.
K.) 240

Letno poročilo o delu Lavske
zveze Idrija (Venčeslav
Straus) 241

Šahovska kronika (Silvo Ko-
vač) 243

Ohranili jih bomo v trajnem
spominu 246

SLIKA NA NASLOVNI STRANI:

Janez Sedej: Spodnja Idrija
— olje

4 XIV 1969 IDRIJSKI RAZGLEDI

Izdaja Mestni muzej v Idriji. Ured-
niški odbor: ing. Ivan Gantar, Jurij
Bavdaž, Anton Bolko, prof. Vinko
Cuderman, ing. Jože Čar, Damijan
Flander, Srečko Logar, Rafko Ter-
pin. Glavni in odgovorni urednik
Jurij Bavdaž. Izhaja vsake tri mese-
ce. Letna naročnina 6 Ndin, za ino-
zemstvo 10 Ndin. Poštnina plačana
v gotovini. Naslov: Idrijski razgle-
di, Idrija, poštni predal 11, tel. Idrija
86-135, telegrami Muzej Idrija, tek.
rač. pri SDK Idrija št. 5202-603-119.

Tiska tiskarna »Primorski tisk«
Koper.

IDRIJSKI RAZGLEDI

XIV

1969

① P 3.445/1969

Izdaja Mestni muzej v Idriji. Uredniški odbor: ing. Ivan Gantar, Jurij Bavdaž, Anton Bolko, prof. Vinko Cuderman, ing. Jože Čar, Damijan Flander, Srečko Logar, Rafko Terpin. Glavni in odgovorni urednik Jurij Bavdaž. Izhaja vsake tri mesece. Letna naročnina 6 Ndin, za inozemstvo 10 Ndin. Poština plačana v gotovini. Naslov: Idrijski razgledi, Idrija, poštni predal 11, tel. Idrija 86-135, telegrami Muzej Idrija, tek. rač. pri SDK Idrija št. 5202-603-119. Tiska tiskarna »Primorski tisk« Koper.

IDRIJA OKOLI LETA 1830

dr. Marija Verbič

Franciscejski kataster za Kranjsko iz leta 1825 vsebuje poleg katastrskih map tudi razne protokole in sezname, ki so nastali v zvezi s prvo izmero in popisom zemljišč. Najpomembnejši med njimi je elaborat o cenitvi katastrskega dohodka za posamezno katastrsko občino. Ta elaborat vsebuje ne samo prve podatke o katastrskem donosu občine, pač pa tudi natančen popis njenega gospodarskega stanja. Rudarsko ali Zgornjo Idrijo opisuje takole:

Topografski opis. Področje kat. občine in rudarskega mesta Idrije, ki je v smeri proti jugozahodu oddaljena od Ljubljane 7 milj,¹ obsega kotlino, ki jo razen na severu obdajajo strma pobočja hribovij ter meri 2021 oralov 563 kv. klafter² z 2153 parcelami.

Podnebje je delno milo, delno ostro.

V centru občine in na dnu kotline leži rudarsko mesto Idrija z več ulicami in dvema trgoma. Obkroženo je s posameznimi rudarskimi hišami, ki so deloma pomaknjene na pobočja hribovij, deloma pa se pojavljajo tudi v dolini, ki se odpira proti severu, kjer se jim pridružijo še žgalnice živega srebra in tovarna za izdelavo cinobra. Rudniški objekti zaključujejo idrijsko naselbino. Največ hiš leži na desnem bregu Idrijce in le nekaj na levem. Posamezne hiše in gospodarska poslopja, ki pripadajo arondiranim kmetijam, leže na vrhu hribovja ali na njihovih pobočjih.

Hiše so od zunanje strani obdane z vrtovi, na katere se priključujejo razsežni hriboviti travniki, tu pa tam prekinjeni v njivskimi parcelami, ali pa se jih dotikajo ravno ležeče in do vznožja travnikov se vzpenjajoče, zaključene njivske površine. Ravni del doline ob bregovih Idrijce obsega boljše travnike in nekaj njiv. Pašniki, poraščeni z grmičevjem in pokriti s skalami ter večje razsežnosti zavzemajo najvišje hribovite predele, medtem ko gozdovi v sklenjenem vencu in na gorskih hrbtih omejujejo občino od vseh štirih strani.

Tudi pri maloštevilnih arondiranih kmetijah so vrtovi v neposredni bližini poslopij; nanje se priključujejo razsežni travniki, malo dalje od njih pa leže njive in za njimi razsežni pašniki, ki jih prekinjajo posamezne njivske parcele.

Oblast izvršuje okrajna gosposka v Idriji, patronatsko pravico nad cerkvijo in glavno šolo pa ima deželni knez ali rudarski urad.

Meje kat. občine. Občina meji na severu na občino Spodnja Idrija, na vzhodu na Jelični vrh, na jugu na Čekovnik in Idrijski log, in na zahodu na Srednjo Kanomljo.

Prebivalstvo. Po rezultatih konskribcijske revizije iz l. 1830 znaša število moških v Idriji 1957 in žensk 2321, torej skupno 4278. Hiš je 393, v katerih prebiva 959 družin ali stanovanjskih strank; osem od njih se bavi s kmetijstvom, 87 z obrtjo in 864 s kmetijstvom in obrtjo. Razen nekaterih obrtnikov, ki se izključno bavijo z obrtjo, je večina prebivalstva moškega spola zaposlena pri rudniku. Z zaslužkom pri rudniku preživljajo sebe in svojo družino. K preživljanju družine prispevajo še ženske s klekljanjem čipk iz sukanca, ki jih večinoma prodajajo na Hrvaško.

Običajna prehrana idrijskega rudarja in njegove družine obstoji iz koruznega kruha, koruzne polente, pripravljene s slanino in mlekom, ter iz jedi, ki ji po kranjsko pravijo »hosta« in ki sestoji iz toplega fižola, primešanega surovemu kislemu zelju. Mesna jedila so na rudarjevi mizi redkost, ker jih rudarji ne morejo uživati zaradi majavih zob, ki jih jim uničujejo živosrebrni hlapci.

Kmetje v tej občini uživajo poleg običajnih mlečnih, močnatih in zelenjavnih jedil še posušeno svinjsko meso, ki ga pripravijo doma, a ga uživajo le na praznike in nedelje. Na večjih kmetijah vzdržujejo po več poslov, in sicer po 2 hlapca, 2 dekli in 2 pastirja, ki pa jih nadomeščajo tudi družinski člani.

Stanje živine. Po konskribcijskem rezultatu iz leta 1830 je stanje živine v Idriji naslednje:

- 13 konj
- 26 volov
- 208 krav skupaj z mlado govejo živino
- 40 prašičev

Po nekem neuradnem popisu naj bi bilo takrat v Idriji še 15 koz. Konje vzdržujejo za prevoze pri rudniku. Uvažajo jih s Hrvaške ter jih krmijo s senom in ovsom. Vsa goveja živina je domače in lastne prireje ter se poleti pase na razsežnih pašnikih, pozimi pa stoji v hlevih, kjer jo krmijo s senom in slamo. Voli služijo izključno za obdelavo polja, zraven pa prevažajo tovore za dom in rudnik. Krave dajejo teleta in mleko za domačo uporabo ter za pridobivanje masla. Mlado govejo živino potrebujejo za prirejo ali pa jo prodajo za meso. Nekaj koz, ki jih rede samo rudarji, da jim dajejo mleko, se pase na paši toliko časa, dokler dopušča čas, pozimi pa jih krmijo s senom, slamo in posušnim listjem z dreves. Svinje se čez leto pasejo zunaj, jeseni pa jih pitajo s korenjem in prašičjo klajo; ko dosežejo določeno težo, jih zakoljejo, meso pa posuše, da jim je v prid za vse naslednje leto. Pri večjih kmetijah imajo po 4 do 6 volov, 2 do 3 konje, 3 do 4 krave, 2 mladi živinčeti, 1 do 2 kozi in 2 prašiča. Perutnine je le nekaj komadov, da jim nesejo jajca.

Reke, potoki, jezera in močvirja. Od juga proti severu teče skozi občino Idrija, ki pride iz občine Čekovnik; iz idrijske občine prestopi potem v občino Spodnja Idrija. Skozi Idrijo teče potok Nikova, ki izvira v zahodnem delu občine v gozdu in teče v smeri proti severu,

pozneje pa proti vzhodu ter se izliva v Idrijco zunaj mesta. Na Idrijci so pred mestom dolge lesene grablje za lovljenje lesa, ki ga plavijo po Idrijci in njenih pritokih, sekajo pa v visoko ležečih idrijskih gozdovih. Voda nosi les do Idrije skozi klavže, ki regulirajo sicer nestalni tek idrijskih rek in potokov. Idrijca poganja dva mlina, vsakega s 4 kolesi ter eno žago, voda potoka Nikove pa mnoge naprave pri rudniku.

Poleg teh tekočih voda eksistira v Idriji še umetno napravljen obzidan kanal, rake, v dolžini 2000 tekočih klafter³ ter z eno klaftro širine in 4 čevlji globine,⁴ po katerem je speljana voda iz Idrije do južnega konca občine približno v paralelnem, samo 5—6 klafter višjem teku z Idrijco na mesto, kjer so rudniški obrati, in odtod na kolesje v jamah.

Zaradi precej globokih rečnih strug so ob njih ležeča zemljišča zaščitena pred poplavamami.

Ceste in pota. V Idriji so tri ceste, ki so vedno vzdrževane v dobrem prevoznem stanju. Vzdržujejo jih sosednje občine in idrijski rudarski urad. In sicer:

a) Že dolgo obstoječa in z rudniškim fondom zgrajena prva pot, ki teče iz Idrije v smeri proti vzhodu ter se vijugasto vedno bolj strmo vzpenja med hribovji in vodi preko Vrhlike do Ljubljane. Ta pot je tako imenovana idrijska žitna pot, speljana že od nekdaj v ta namen do Vrhlike in Ljubljane, samo da je bila prvotno tovarna pot, ki so jo izboljšali in usposobili za prevoz. Pri Vrhliki se ta pot združi s cesto na Trst.

b) Druga cesta ima smer proti severu ter ima povezavo s Škofjo Loko. Teče v ravnini vzdolž levega brega Idrije ter pride ob njej na področje kat. občine Spodnja Idrija. Ta in pa tretja idrijska cesta sta bili zgrajeni šele leta 1829 pod vodstvom idrijskega okrajnega komisarja dr. Blaža Ovjazha namesto prejšnjih življenjsko nevarnih tovarnih poti.⁵

c) Posebno važna je tretja cesta, ki ji pravijo Schmidburgova cesta, ter je imenovana po kranjskem guvernerju Schmidburgu, ki jo je dal zgraditi z mnogo truda in stroškov. Ko pride iz mesta, poteka nekaj časa skupaj s cesto, ki pelje v Ljubljano, to se pravi proti vzhodu, nato pa se od nje loči ter gre proti jugu vzdolž Idrije, in sicer po njeni desni strani, nadaljuje to smer ter dobi zvezo z vipavskim okrajem.⁶

Razen teh poti so še posamezne poljske poti in v obmejne občine speljane tovarne poti, ki so kamenite in strme.

Trgi. V občini je vsak petek tedenski sejem, na katerem je naprodaj vsakovrstno žito. Idrijski rudarski urad pa ima za svoje delavstvo posebno žitno skladišče, kamor dovaža žito iz 7 milj oddaljene Ljubljane po prej opisani poti. Tudi žitni trgovci iz Ljubljane pogosto prihajajo na idrijski trg.

Hiše in važnejša poslopja. Le redka, večinoma erarna poslopja so v Idriji zgrajena iz trdnega materiala in krita deloma z opeko, deloma pa s škodlami; ostale hiše v mestu so samo pri temelju in v pritličju iz kamna, sicer pa so izdelane iz lesa in znotraj in zunaj ometane z malto ter so skrajno čiste. Povečini so zgrajene v enem stilu v več nadstropjih in z mnogimi malimi okenčki. Zaradi stiske za stanovanja je tudi podstrešje običajno naseljeno ter je opremljeno z značilnimi frčadami. Strehe hiš so krite s škodlami.

Kot posebno omembe vredno poslopje je v tem mestu stari grad Geverkenek, ki ga popisovalec pravilno datira v letu 1527, samo da njegovo

postavitev napačno postavlja v čas benečanskega gospostva, ki pa je nad Idrijo prenehalo že leta 1508 ali 1509, ko je Tolminska skupaj z Idrijo definitivno prišla v habsburške roke. Pod francosko okupacijo 1809 do 1814 je bil grad preurejen v stanovanja po okusu tedanje dobe. V gradu je sedež rudarskega urada in okrajne gosposke.

V mestu je še važna farna cerkev sv. Barbare in sv. Ahacija mimo treh podružničnih cerkva in župnišča, normalka, veliki žitni magacin z zalogo žita za preskrbo idrijskega personala, kjer ima svoj sedež tudi inspektorat za rudniško preskrbo, dalje v notranjosti lepo opremljeno mestno gledališče z 38 ložami, potem tako imenovana delavska dvorana (Gesellenstube) ter poslopje nad vhomom v jamo in poslopje, kjer izpirajo in tolčejo rudo (Erzwasch u. Erzpochhaus). Končno sta v mestu dve žgalnici za živo srebro, fabrika za izdelavo cinobra ter kopališče in še druge erarne hiše s stanovanji za uradništvo. V mestu je 57 hiš, zavarovanih proti požaru pri notranjeavstrijski vzajemni zavarovalnici.

Industrija. Med vsemi podjetji v mestu je najpomembnejši rudnik živega srebra, ki je državna last. Nahajališče živega srebra v Idriji je bilo slučajno odkrito, po opisovalčevem mnenju 1497^{6a} in baje po nekem sodarju, ki je tu pri nekem studencu v gozdu, ki je skoz in skoz takrat prekrival Idrijo, namakal škaf, v katerega se je nateklo živo srebro. Ta ga naj bi potem v Loki prodal nekemu prevozniku, Kacijanu Anderletu, istočasno pa naj bi mu odkril nahajališče živega srebra. Kmalu potem naj bi prišla v Idrijo neka rudarska družba, ki je štela 72 rudarjev in ki naj bi pod nadzostvom barona Seifrída začeli izkopavati rudnik. Leta 1575 je rudnik prišel v državne roke.

Rudnik ima 4 dnevne jaške in rove: Barbarin, Terezijin, Jožefov in Francev jašek, ki so ga imenovali tudi cesarjev jašek, in Antonov in Jožefov rov. Jašek sv. Barbare je najgloblji in meri 125 klafter. Za odvažanje rude iz rudnika služita dva kamšta (Prams-Kunst) in dve kolesi (Tretträder) s košarami, obešenimi na obodu kolesa, za črpanje vode iz rudnih jam pa trije kamšti s kolesi (Stangenkünste mit Kammräder). Vsako kolo ima 5 klafter v premeru.

Rudo, v kateri nastopa živo srebro le posamič, odpeljejo v dve pralnici z 20 čebri, napolnjenimi z vodo (Waschwerke mit 20 Satzpotich), kjer jo na premičnih sitih, ki jih potapljaajo v vodo, izpirajo in ločijo od nerudnatih primesi; odpadni material in revnejšo rudo pa po mokrem postopku v posebnih obratih, imenovanih Pochwerke, in na napravah, imenovanih Schlemmherde, ki jih je 17, stolčejo v prah in blato in tako pripravljen rudo (»Schlich«) odpeljejo v žgalnico, kjer jo žgo v živo srebro.

Žgalnica za živo srebro obstoji iz dveh peči, Leopoldove in Francove peči. V njih žgejo rudo samo v zimskih mesecih od začetka oktobra do konca aprila, da strupeni dim iz peči ne škoduje rasti kmetijskih posevkov v bližini žgalnic. Iz okrog 50.000 centov surove rude pridobe okrog 3.000 centov živega srebra, kar pomeni, da vsebuje ruda povprečno 6 odstotkov živega srebra. Pri žganju je zaposlenih 20 delavcev, lesa za kurivo pa porabijo 868 dunajskih klafter. Fabrika za izdelovanje cinobra ima štiri sublimirne peči in osem mlinskih koles in je enako kot žgalnica samo v zimskem času v obratu. Proizvodnja cinobra, ki ima osem stopenj v proizvodnem procesu, se ravna po potrebah trga in znaša povprečno 800 do 1.200 c. letno. Za to količino je potrebnih 960 c. živega

srebra in 240 c. žvepla. Za proizvodnjo cinobra so potrebne 403 dunajske klaftere lesa. Pri izdelavi cinobra je zaposlenih 20 delavcev.

V jamah je zaposlenih povprečno 350 rudarjev, v pralnicah 70, v obratih za tolčenje rude pa 60. Niso pa vedno pri istem delu ter se na delovnih mestih medsebojno zamenjavajo. Navedene rudarje zaposlujejo tudi pri delu v žgalnicah in v cinobrovi fabriki. Pri strojih, napravah za izpiranje rude in pri manipulacijskih napravah je zaposlenih 40 delavcev, pri sekanju lesa, plavljenju, pri klavžah in grabljah 60, torej vsega skupaj brez nadzornega osebja in uradništva 580 po številu in to vsak dan, bodisi podnevi ali ponoči.

Četudi se prodaja živega srebra vrši preko direkcije na Dunaju, vendar se ve, da večji del živega srebra izvozijo v tujino preko Trsta po morju v Anglijo in Ameriko.

V mestu je še pivovarna z letno proizvodnjo 100 veder piva.⁷ Potrošnja piva je omejena na mesto in najbližjo okolico. Za izdelavo piva potrebujejo 150 centov ječmena letno in en cent hmelja, ki ga kupijo v idrijski okolici. Lesa za varjenje piva se rabi 10 dunajskih klafter. Pridobivanje piva se vrši z eno napravo (Pfanne) in enim delavcem.

Nadalje je v mestu še strojarna (Weissgärberei), pri kateri so zaposleni trije delavci. Letno ustroje 3.500 surovih ovčjih in kozjih kož, ki jih uvozijo preko Trsta v Idrijo. Ustrojene kože rabijo pri rudniku za zavijanje živega srebra in cinobra. Živo srebro, zavito v dvojno kožo in povezano z usnjenimi vrvicami, razpošiljajo iz Idrije naročnikom daleč po svetu. Kože, ki jih rudnik ne potrebuje, prodajo na letnih sejmihi.

Končno je v Idriji še opekarna, ki v poletnih mesecih proizvaja do 60.000 komadov zidne in strešne opeke. Opeko porabijo pri rudniku ali pa jo prodajo privatnikom. Pri delu je zaposlenih 10 delavcev. Za žganje opeke porabijo letno 30 do 40 klafter lesa.

Obdelovalna in neobdelovalna zemljišča. Za obdelovalno zemljo se smatrajo njive, travniki, vrtovi, pašniki in gozdovi, ki v idrijski občini zavzemajo površino 1906 oralov 586 kv. klafter. Površina, ki je v drugačne namene odtegnjena prvotni koristi oz. izrabi, so poslopja, dvorišča, dalje stavbišča opekarnе skupaj z obratnimi poslopji v skupni izmeri 12 oralov 1139 kv. klafter. Na nekoristna ali neobdelovalna tla odpadejo še javna pota, struge vodovij, gole skale in vodne grape v skupni izmeri 102 orala 427 klafter. Skupaj je vse površine 2021 oralov 563 kv. klafter. Iz tega sledi, da je obdelovalne zemlje 147-krat več kot neobdelovalne, ali da so koristna tla 18,3/5-krat večja kot nekoristna tla.

Pridelki v tej občini so: pšenica, ječmen, oves, koruza, krompir in detelja. Na eni devetnajstini vse njivske površine pridelajo še eno sedmino fižola, 3/7 strniščne repe in 4/7 zelja.

Na travnikih pridobivajo sladko in mešano seno in otavo. Na vrtovih sade zelenjavo; na njih pa raste tudi sadno drevje polžlahadne sorte ter trava, ki jo svežo krmijo živini. Kakšnih vzornih kmetij v tej občini ni. Pridelujejo to, kar so pridelovali že predniki, samo da se pridelovanje krompirja iz leta v leto večja na škodo koruze, ječmena in celo pšenice, ker se krompir v tem kraju vedno bolj uveljavlja za prehrano ljudi in živali.

Obdelava zemlje. Idrijski rudar obdela svoje majhno zemljišče oziroma vrt okoli hiše, ki ne meri niti cel ar, povečini pa ne dosti več od enega ali dveh arov, z lastnimi rokami in ga skrbno pognoji, da bi mu narava dala čim več za skromno preživljanje. Tega ne moremo reči za kmetovalce, ki skrbijo samo za njive s tem, da jih enkrat na leto dobro pognoje in enkrat na leto preorjejo in to v času, ko opravijo setev, medtem ko travnikov, ki leže po hribovju, ne pognoje nič, pač pa samo enkrat na leto očistijo od razne nesnage in navlake, kamenja in listja. Vrtove za zelenjavo po potrebi prekopljejo, zemljo razrahljajo in oplevejo plevela. Vsa druga zemljišča kot pašnike in gozdove prepuščajo naravi in njenemu vplivu; le rudniškim gozdovom posveča država malo več pozornosti, da v njih rastoča mlada drevesa ne pusti sekati in ne pustiti gozdov. Vzroki takšnega obdelovanja zemlje v Idriji so predvsem v terenskih razmerah, neustreznih tleh, v neugodnem in spremenljivem podnebju, pa tudi v pomanjkanju sredstev pri idrijskem kmetovalcu, kakor tudi v njegovem nasprotovanju vsem novostim in poizkusom racionalnejšega poljedelstva, pomanjkljivi izobrazbi in ne nazadnje v njegovem zaslužkarstvu pri rudniku, kjer s svojo živino opravlja prevoze pri rudniku, za obdelovanje zemlje pa mu primanjkuje časa. Njivska površina je v sorazmerju z drugimi vrstami obdelovalnih zemljišč premajhna, saj je skoro 5-krat manjša od travniške površine, neupoštevaje pašnikov. Vendar se njivska površina ne da povečati brez izrednega truda in velikih stroškov, ker je lega zemljišč strma in za obdelavo neprimerna. Sicer pa tudi ni potrebe po boljši obdelavi zemlje, ker imajo maloštevilni kmetje dovolj polja, rudarji pa dovolj vrtov za svoje potrebe. Stanje živine zadostuje za zadostno količino gnoja in tudi število delovnih moči je v sorazmerju s stanjem zemljišč. Dninarica zasluži za poljsko delo 6 kr. dnevno skupaj s hrano, moški pa 15 kr. pri lažjih delih, pri težjih pa 20 kr. Pri obdelovanju zemlje uporabljajo enojni in dvojni plug, leseno brano z železnimi klini, srp, lesene grablje, koso, vile za seno in gnoj ter rovnico in sekuro. Za prevažanje služi leseni voz. Čas setve ozimnih žit je konce septembra, jarih pa v začetku aprila. Žanjejo v juliju do konca avgusta. Košnjo na travnikih, kjer kose tudi otavo, opravljajo sredi junija, na travnikih z eno košnjo pa konec julija. Otavo kose konec avgusta.

Kakovost pridelkov in njihova vrednost. Od zgoraj omenjenih njivskih pridelkov uspevata dobro le koruza in oves, ostali sadeži pa le srednje. Strniščna ajda ne dozori, zato sejejo prašno ajdo, toda le v majhnih količinah. Tudi pridelek lanu je neznaten. Sejejo ga le na 1/20 njivske površine. Travniki dajejo sladko in mešano krmo, vrtovi dobro zelenjavo kot zelje, solato, fižol, bob in drugo ter napol žlahtno sadje kot jabolka, hruške in orehe, vse pridelke pa porabijo doma. Pridelek s pašnikov daje sladke trave dobre kakovosti, samo da ni preveč izdaten. Produkti gozdov so bukve, jelke in hrasti razne kakovosti, odvisno od lege in vrste tal.

Potrošnja v občini je večja, kot znaša pridelek v najbolj rodovitnih letih. Producent je običajno prisiljen, da še sam dokupi nekaj živeža za svojo prehrano. Edino državni erar prodaja les za kurjavo ali za žaganje desk ter ga iz bližnjih gozdov splavlja po Idrijci do grabelj, kjer ga tudi prodaja. Cena za klaftro lesa za kurjavo znaša 2 gld. 30 kr., stroški zanj 1 gld. 24 1/4 kr. do 2 gld. 34 1/2 kr.

Oblika zemljiške posesti in število kmetij. Celotna zemljiška posest te občine se deli v dominikalno in rustikalno zemljiško posest. K zadnji spadajo kmetije, ki jih smejo kmetje prodati samo v celoti, ne pa posamezno po parcelah, ter zemljišča pri hišah (Hausgründe), ki jih posedujejo rudarji ter jih smejo svobodno prodajati (Oberlandgründe); vendar pa ni jasno, katere vrste zemljišč se sme svobodno prodati, ker ima tukajšnja zemljiška gosposka pravico dovoliti odprodajo zemljišč tudi od kmetij, kar se na veliko izvaja.

Ugotovljeno stanje hub po raznih kategorijah in številu oralov obdelovalne zemlje je naslednje:

- 3 tričetrtske hube z okrog 35 do 39 oralov zemlje;
- 3 polovične hube z okrog 19 do 28 oralov zemlje;
- 1 četrtska huba s 4 do 9 oralov zemlje,
- in 386 kajžarjev, ki so rudarji.

Pravice zemljiške gosposke izvaja idrijsko gospostvo, desetinske pravice pa kameralno gospostvo. Kmetje dajejo snopno in vrečno desetino od pšenice, ječmena, ovs, ajde in koruze. Odveščinske pravice izvaja okrajna gosposka v Idriji.

Cenitev katastrskega dohodka v idrijski občini

Obdelovalna zemlja v idrijski občini obsega naslednje vrste zemljišč, ki se dele v posamezne razrede:

- 1. polja, ki se dele v 3 razrede;
- 2. travnike, ki se dele v 3 razrede;
- 3. male vrtove v enem razredu;
- 4. velike vrtove v dveh razredih;
- 5. pašnike v enem razredu;
- 6. gozdove v treh razredih.

Polja. Njive 1. razreda obsegajo 103 parcele s površino 22 oralov 1045 kv. klafter. Leže v ravnini, deloma pa so nagnjene proti jugu, vzhodu in zahodu ter imajo en čevelj debelo, humozno, s peskom pomešano ilovnato prst; zaščitene so pred škodljivimi vplivi z izjemo rje, ki se zaradi zaprte kotline in megle, ki jo povzroča bližina Idrijce, kaj rada pojavlja. Na teh njivah izvajajo triletni kolobar, njive pa vsako leto dobro pognoje.

- 1. leto sejejo na teh njivah
 - 2/4 koruze
 - 1/4 ječmena (jaro)
 - 1/4 krompirja;
- 2. leto sejejo na teh njivah pšenico z 1/4 detelje, ki jo sejejo med pšenico;
- 3. leto sejejo na teh njivah 3/4 ovs in 1/4 detelje, ki je bila že prejšnje leto posejana med pšenico.

Računajo, da znaša na teh njivah donos koruze 18 mecnov na oral,^a jarega ječmena 17 mecnov, krompirja 140 mecnov, ozimne pšenice 13 mecnov, ovs 19 mecnov, detelje pa 45 stotov na oral; zato znaša prvo

leto pridelek koruze 9 mecnov na oral, jarega ječmena 4 16/64 mečna in krompirja 35 mecnov na oral, drugo leto 13 mecnov pšenice ter tretje leto 14 16/64 mecnov ovsa na oral in 11 c. 35 f. detelje na oral. Njive tega razreda leže pri »Cegovenci«, v »Brušovše« in pod sv. Antonom.

Njive drugega razreda obsegajo 184 parcel z 41 orali 520 kv. klafter zemlje. Te njive so raztresene po vsej občini, leže v višjih legah in vise v vse smeri. Pridelki so podvrženi rji in pozebi. Donos koruze cenijo na 15 mecnov na oral, jarega ječmena 14 mecnov, krompirja 110 mecnov, ozimne pšenice 10 mecnov, ovsa 16 mecnov in detelje, ki jo kose dvakrat, 30 centov na oral. Kolobar je isti kot pri njivah prvega razreda.

Njive tretjega razreda obsegajo 68 parcel s 33 orali 1083 kv. klafter površine. Na teh parcelah je v navadi samo dveletni setveni kolobar z dobrim gnojenjem. Na teh njivah sejejo prvo leto polovico jarega ječmena in polovico krompirja, drugo leto pa samo oves brez gnojenja. Njive tega razreda leže pri »Čerinu«, v Birtovem griču, pri Kolencu in v »Weichental« ter leže od vseh njivskih parcel najvišje v hribovju, deloma zelo strmo ali na platoju hribovja, v vse smeri, ter jih je mogoče obdelati samo s človeškimi rokami. Izpostavljene so zgodnjim snežnim padavinam, pozebi, mrzlim vetrovom, dež pa odnaša zemljo z njiv. Tla so pokrita komaj z 1/4 čevlja debelo peščeno zemljo z malo humusa, osnova pa je apnenec in skala. Zaradi skrajno neugodne lege in škodljivih klimatskih vplivov in neugodnih tal cenijo donos ječmena na 10 mecnov na oral, krompirja 70 mecnov, ovsa pa 13 mecnov na oral.

Na posameznih njivskih površinah rastejo brez posebnega reda še druge kulture kot fižol, strniščna repa in ca. 30.000 glav zelja. S temi kulturami zasajena zemljišča zavzemajo ca. 5 oralov celotne njivske površine.

Pšenično slamo uporabljajo za kritje streh, ječmenovo in ovseno pa za krmo živine.

Zemljišč ne puščajo v prahi, ampak jih brez prekinitve obdelujejo.

Travniki prvega razreda obsegajo 268 parcel s površino 94 oralov 1318 kv. klafter. Te parcele so deloma v ravnini ali pa le na malo nagnjenih tleh ter dajejo dvakrat na leto goste redove trav in sladko seno. Računajo, da dajejo takšni travniki na en oral povprečno 14 c. sena in 7 c. otave.

Travniki drugega razreda obsegajo 72 parcel s površino 46 oralov 1134 kv. klafter. Travniki leže vseskozi v ravnini na bregu Idričje ter so izpostavljeni poplavam; njihova tla pokriva z ilovico pomešan pesek, podlaga pa je nekoliko kompaktnejša. Travniški redovi so gosti, trava daje dvojno košnjo, seno je sladko, mešano s kislim. Povprečen pridelek mešanega sena znaša ca. 12 c. na oral, otave pa 6 c.

Travniki tretjega razreda obsegajo 271 parcel s površino 313 oralov 256 kv. klafter. Leže pri »Cegovenci«, sv. Antonu in sv. Križu, na vzpetinah ter med polji in pašniki, leže pa tudi v gozdovih in ob robu gozdov ter so na površini pokriti s skalami in često poraščeni z nekoristnim grmičevjem ter krivenčastim gozdnim drevjem. Za podlago imajo komaj 1/4 čevlja debel apnenčasti grušč, ki vsebuje tu in tam nekaj ilovice in ki počiva deloma na skali, deloma pa na ilovnatih podlagi. Njihovi travniški redovi so obilni in dajejo sladko seno. Košnja je samo ena v letu,

po opravljeni košnji je paša. Nanje goni past cela soseska. Paša traja do prve slane.

Vrtovi

a) Mali vrtovi obsegajo 394 parcel s površino 22 oralov 510 kv. klafter. Parcele merijo manj kot $1/4$ oral. Na njih gojijo zelenjavo. Uvrščeni so med njive 1. razreda.

b) Veliki vrtovi prvega razreda obsegajo 5 parcel s površino enega oral 936 kv. klafter. Ti vrtovi so graščinski ter leže pri hišah v mestu. Imajo večinoma en čevlj debelo humozno, s peskom pomešano glinasto zemljo, ki počiva na kompaktni ilovici in grušču. Na njih sade fižol, kolerabo, solato, bob, fižol in drugo, kar se potrebuje za dom. Zaradi dobrega položaja in vrste tal in izvrstnih možnosti za izkoriščanje cenijo njihov donos na en in en četrt donosa njiv prvega razreda ali izraženo v denarju 33 gld. $173/4$ kr. na oral, medtem ko znaša donos njiv 1. razreda 26 gld. $39 1/4$ kr. na oral.

Veliki vrtovi drugega razreda obsegajo 10 parcel s površino 4 oralov 983 kv. klafter. Sem spadajo vrtovi, ki so zasajeni s polžlahtnim sadjem kot jabolki, hruškami, slivami in orehi ter so poraščeni s travo, ki jo svežo pokladajo živini. Vrtovi leže pri hišah, deloma na ravnem, deloma pa so lahko vzpeti ter imajo z vrtovi, ki so zasajeni z zelenjavo, enaka tla. Zaradi nesigurnega donosa so izenačeni z njivami 1. razreda z donosom 26 gld. $39 1/4$ kr. na oral.

Pašniki obsegajo 135 parcel s površino 402 oral 939 kv. klafter. Razprostirajo se ob vznožju hribovja do najvišjih vrhov, na robu gozdov in v vse smeri ter imajo pol čevlja debelo peščeno glino, ki počiva na kameniti in skalnati podlagi. Njihova travnata ruša je redka, poraščena z nekoristnim grmičevjem in s skalami, da je pa sladko travo, ki od meseca oktobra do aprila za živino ni več užitna, ker nanjo zelo škodljivo vpliva dim iz v bližini ležečih žgalnic in cinobrove fabrike, ki marsikdaj travo popolnoma uniči. Donos idrijskih pašnikov računajo na $1/3$ donosa travnikov zadnjega razreda oz. 2 c. sena na oral.

Gozdovi. Visoki gozdovi prvega razreda obsegajo 12 parcel s površino 352 oralov 9 kv. klafter. Vrste dreves so jelke. Lastnik gozdov je višji rudarski urad v Idriji. Les uporablja rudnik za gradnjo ali pa ga proda. Gozdovi leže na krajih, imenovanih Spikel, Kodrou rovt in Veichen-tal. Rast drevja je 100 let. Naravni donos cenijo na 175 klafter v 30 col-skih polenih na oral.* Tla teh gozdov so močna ilovica, pomešana z apnen-cem in glino, precej nagnjena, smer je vzhod-sever. Letni prirastek znaša 1,75 klafter na oral.

Visoki gozdovi drugega razreda obsegajo 5 parcel s površino 160 oralov 185 kv. klafter. Vrsta drevja so jelke. Les uporabljajo za slabši gradbeni material in jamski les, ker ima krajšo rast. Čas rasti štejejo na sto let. Donos računajo na 100 klafter na oral, letni prirastek pa na eno klaftro. Te gozdove uporabljajo servitutni upravičenci za pašo živine, veje z dreves pa za nastilj. V Idriji so še visoki gozdovi, poraščeni z bukvami in nekaj hrasta. Površina teh gozdov, ki so razdeljeni na 28 parcel, znaša 281 oralov 172 klafter, in je last idrijskega gospodstva. Gospo-darjenje z gozdovi: prebiranje pri sekanju lesa, les pa se uporablja za kurivo. Rast drevja štejejo na 80 let. Naravni donos znaša 67,47 klafter na oral. Kakovost tal: močno apnenčasta tla na apnenčevi podlagi ter

strma reber, nagnjena na vse strani. Prevladujoča vrsta lesa so bukve. Gozd je gosto zaraščen in večinoma v mladih, preveč sekanih sestojih. Letni prirastek je 0,84 klaftre lesa na oral. Gozdovi leže na Firstovem rovtu, Pirhovem griču in Obločnici. Gozdovi spadajo v drugi razred.

Visoki gozdovi iste vrste, ki pa spadajo v tretji razred, obsegajo 37 parcel s površino 289 oralov 1219 kv. klafter. Vrsta lesa so bukve. Les uporabljajo za kurjavo. Rast lesa je 80 let. Naturalni donos je 53,98 klafter na oral, letni prirastek znaša 0,67 klaftre na oral. Postranska korist od gozda je paša in grabljenje stelje za nastilj. Tla teh gozdov so močno apnenčasta z malo humusa, sicer pa enake lege kot gozdovi prvega razreda. Gozdovi leže pod Rotejo, pod »Golicam« in na Kobalovi planini, deloma pa tudi v Firstovem rovtu, raztreseni med pašniškimi parcelami.

¹ Ena milja meri 7,58 km (Vilfan Sergij, Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero, *Zgod. časopis*, VIII/1954 str. 59)

² En oral meri 1600 klafter ali 5.760 kv. m; ena klafta meri 3,6 kv. m. (Vilfan, str. 67)

³ Ena dolž. klafta ali seženj znaša 1,894 m (Vilfan, str. 59)

⁴ En čevlj je 32,8 cm, palec ali cola je 1/12 čevlja, to je 2,7 cm (Vilfan, str. 65)

⁵ To je pot skozi Žiri na Skofjo Loko (Das Quecksilberbergwerk zu Idria in Krain, Wien 1881, str. 44)

⁶ To je pot čez Črni vrh na Vipavo (Das Quecksilberbergwerk, str. 44)

^{6a} Rudnik živega srebra v Idriji je bil odkrit 1493.

⁷ Eno vedro drži 66,20 l (Vilfan, str. 53)

⁸ En mecen (Metzen) meri 2 mernika, en mernik pa 30,75 l (Vilfan, str. 49)

⁹ Ena kubična klafta obsega 6,82 kub. metra (Vilfan, str. 69)

PROMETNE IN POŠTNE ZVEZE IDRIJE V PRETEKLIH STOLETJIH

Stanko Majnik

Idrija, ki je že v XVI. stoletju izvažala živo srebro v Nemčijo, Holandijo in Italijo, je bila skozi stoletja zvezana s svetom le po stezah za tovarništvo, po katerih so tovarniki na konjih odnašali rudniške proizvode, na povratku pa prinašali živež za prehrano rudarskega naselja ter tvorili material in orodje za rudniški obrat.

Prve tovarne steze, ki so vodile iz Idrije, so potekale še po gozdnatem terenu, kjer se je pozneje razvijalo mesto Idrija. Sklepajo, da je gozd do leta 1540 pokrival dobršen del površine današnjega mesta.

A) PROMETNE ZVEZE

Dve sta bili prvi, najstarejši tovarni poti, ki sta povezovali naselje Idrija z zunanjim svetom:

- Za povezavo s Kranjsko je tovarna steza potekala po Špehovi grapi čez Razpotje, se nagnila na žirovsko stran in se nadaljevala do Škofje Loke.

Steza iz Idrije je potekala po gozdnatem predelu ob desnem bregu reke Idrijce (pod Galici) in se na Marofu priključila tovarni poti, ki je povezovala Škofjo Loko s Tolminom.

Ta prometna zveza s Kranjsko je služila vse do sredine XVI. stoletja.

- Za povezavo v Vipavsko in Goriško nižino je tovarna steza vodila po gozdnatem terenu pod Gorami do Podroteje¹ in se nadaljevala do Kobile. Tukaj se je tovarna steza povzpela po Mostanovcu (senožet nad Kobilom) in po gozdnatem predelu Pevca pripeljala v Idrijski Log ter se razcepila pri »gladki skali«, na kateri je vklesano besedilo:

TU JE BILA
FIRMA U
LETU 1717

J. B. F.

V desno je vodila v Zadlog in se preko Male gore nadaljevala na Vipavsko in Goriško. Naravnost pa je tovarna steza vodila po Idrijskem Logu in preko Trebč pripeljala v Črni vrh.

¹ Domnevajo, da je že v XVI. stoletju tovarna steza vodila iz »Lendštata« v smer proti Podroteji oziroma Kobili. Ta steza je bila speljana ob levem bregu Idrijce, po terenu nižje, kjer je speljan vodni kanal Rake. (Op. p.)

Promet po tej tovarni stezi se je odvijal do prve četrtine XIX. stoletja.

Ko je V. Formentini prvi prišel rudarit v Idrijo, je najbrž uporabil pot: Čedad—Kobarid—Tolmin—Bukovo—Želin. Od tam naprej je potoval na konju po tovarni stezi, ki je vodila po levem bregu Idrijce do Fare. Od Fare se je steza nadaljevala ob desnem bregu reke do Marofa in pod Galicami pripeljala v Idrijo.

Leta 1508 je benečanski vojskovodja D'Aviamo z vojsko vdrl na Goriško. Junija leta 1509 so Benečani že prišli v Idrijo in zavzeli rudnik.

Za svoj hitri prihod v Idrijo so si izbrali najkrajšo pot: Gorica—Trnovo—Lokve—Škrbina—Predmeja—Angelska gora—Mala gora—Zadlog—Idrijski Log; po Mostanovcu so prispeli do Kobile in nadaljevali pot do Idrije.

V času kratke benečanske zasedbe Idrije se je tovarni promet živega srebra odvijal po isti poti, ki so si jo Benečani izbrali za svoj prihod v Idrijo.

Skozi Zaspano grapo sta peljali dve stezi:

a) Steza po desnem bregu potočka je vodila na greben, kjer stoji danes Kumrova domačija, in se po gozdu navzgor nadaljevala na Gore (hrib Sv. Magdalene).

Po tej stezi so v XIV. in XV. stoletju nosili pokopavat umrle k cerkvi sv. Magdalene.

Pri Kumrovi hiši je še danes kapelica z vklesano letnico 1725; sezidana je bila že mnogo let pred to letnico v spomin na snežni plaz, ki je odnesel v Zaspano grapo mrliča in pogrebce.

Za vzdrževanje kapelice je skrbel rudnik.

b) Tovorna steza po gozdnatem grebenu na levi strani potočka, ki teče skozi Zaspano grapo, je vodila skozi Staje do Kovačevega rovta in se od tam naprej nadaljevala skozi Dole na Vrhniko.

Omeniti velja, da so ob koncu XV. stoletja po poti Vipava—Vrhopolje—Col—Črni vrh prišli turški osvajalci. Pohod so nato nadaljevali skozi Dole na Gore, kjer so brez uspeha oblegali utrjeno cerkev sv. Magdalene.

Takratna osamljenost Idrije je imela svojo dobro stran, ker je branila težko dostopno naselje pred turškimi napadi.

Leta 1663 so napravili zasilno tovarno pot čez Jelični vrh. Pot je vodila od Likarice (po skrniku) navzgor do kmetije Urbanovca. Od tam naprej je krenila malo v desno in po Lesenškem gozdu pripeljala do vrh Zale, nato pa se nadaljevala čez Kočne proti Vrhniki.

Po tej tovarni poti so laže dovažali žito v Idrijo, pa tudi tovorjenje živorebrnih proizvodov do Vrhnike je bilo olajšano.

Leta 1675 so napravili široko stezo čez Črni vrh na Vipavsko, vendar so jo zaradi tihotapstva zanemarili.

V preteklih stoletjih so bili roparji huda nadlega. Že ob koncu XVI. stoletja so se pojavili na Goriškem mnogi pobegli zločinci iz Benečije, ki so z drznimi napadi vznemirjali prebivalce.

V XVIII. stoletju je bilo sicer nekoliko boljše, vendar še slišimo o beneških roparjih.

Leta 1765 je bila dograjena nova vozna pot iz Idrije do Vrhnike. Z nenavadno spretnostjo za tiste čase je bila speljana navzgor po strmini proti Kovačevemu rovту.

Z dograditvijo te nove poti so opustili tovorjenje čez Jelični vrh.

Napoleonove vojske, ki so v letih od 1797 do 1813 trikrat zasedle Idrijo, so odkrile vso nevzdržnost položaja ter nujno potrebo po strateških cestnih

zvezah z Vipavsko dolino na eni strani in z Žirovsko na drugi. Zato so francoske oblasti odredile, naj prično takoj delati v obeh smereh.

Slaba tovarna pot, ki je vodila od Podroteje naprej po Ključeh in se nadaljevala do Črnega vrha, je bila najtežavnejša in primerna le za pešce in tovarne konje. Le tu in tam je bilo opaziti kako ozko kolesnino, sled majhnih ročnih vozičkov, s katerimi so vozili drva v Idrijo.

To pot so začeli graditi Francozi in je bila dograjena leta 1825.

Francozi so zgradili tudi tako imenovano »francosko cesto« po gozdnatem področju Pevca. Sledila je povezava čez Črni vrh oziroma Godovič. Ko so dne 28. septembra 1813 francoske čete zadnjikrat zapustile Idrijo, so se z dragocenim tovorom umikale po Ključeh ter preko Črnega vrha in Cola nadaljevale pot do Gorice.

Leta 1825 je bila dograjena nova vozna pot na eni strani čez Razpotje v Žiri in Škofjo Loko, na drugi strani pa čez Črni vrh do Vipave. Kot že omenjeno, so ti dve cesti začeli graditi na pobudo francoskih oblasti.

Leta 1857 so končno začeli graditi novo pot skozi Zalo do Godoviča in od tam naprej do železniške postaje Logatec. Ta cesta je bila dograjena leta 1859.

Leta 1870 se je začela selitev žgalniških naprav z levega na desni breg reke Idrijce, kjer je prej vodila pot do Fare. Odtlej je ta pot potekala po levem bregu reke.

Leta 1878 je bila dograjena vozna pot iz Idrije oziroma od Fare do Želina.

B) POŠTNE ZVEZE

Ako preidemo dobo skromnih pešaških zvez s sli-tekači oglejskih patriarhov, vemo, da se je pričela postopoma razvijati organizirana poštna kurirska služba šele konec XV. stoletja.

Splošen razvoj življenjskih razmer je bil zelo počasen. Tudi poštna služba se je le počasi razvijala, kljub temu, da so že takrat čutili, kako potrebne so redne in hitre poštne zveze.

Poslovanja takratnih pošt in poštних zvez si ne smemo predstavljati v današnjem smislu. V tisti dobi vsesplošne nepismenosti so bile to le kurirske pešaške, kasneje tudi ježne poštne zveze.

Z vozovi se takrat na daljših relacijah sploh niso mogli voziti zaradi slabih in največkrat neuporabnih poti. Bile so pa to že poštne zveze z določeno smerjo, toda še brez stalnih rednih tekov.

Starih listin in pisem, iz katerih bi bilo mogoče razbrati razvoj poštних zvez Idrije, ni na voljo.

Upoštevati je namreč treba, da se je mnogo listin, ki so bile shranjene v arhivih, v teku stoletij porazgubilo ali pa so jih odnesle s seboj razne okupacijske sile, ki so krajši ali daljši čas gospodarile v našem mestu.²

Z gotovostjo pa lahko sklepamo, da so se z vzpostavljanjem prometnih zvez Idrije postopoma in skladno razvijale tudi poštne zveze. Sredi XVI. stoletja je štela Idrija petino sedanjega prebivalstva. Zaradi takratne kul-

² Mnoge stare dokumente, ki so bili shranjeni v arhivskih prostorih idrijskega gradu, so v začetku XX. stoletja izropali. Med njimi je bilo tudi pismo (morda dve) z redko avstrijsko časopisno znamko »Merkur«. O komercialni vrednosti takih znamk samo tole pojasnilo: Na eni izmed mnogih mednarodnih razprodaj (avkcij) znamk na Dunaju je bila taka časopisna znamka — rumeni Merkur — prodana za 18.000 S ali 900.000 starih dinarjev. (Op. p.)

turne zaostalosti večine prebivalcev (nižji sloji) le-ti niso čutili potrebe po dopisovanju.

Takrat so bili sli-poštarji v službenem odnosu z rudniško upravo; pisma, ki so prihajala na rudnik, so bila uradnega izvora (ex offio) in le poredkoma se jim je pridružila tudi privatna pošta.

Omeniti velja predvsem, da skozi Idrijo kot odročno in težko dostopno mesto niso vodile pošne prometne zveze.

Za prenos poštnih pošilk takratni poštariji niso uporabljali drugih poti kot tiste, po katerih so tovorili živo srebro.

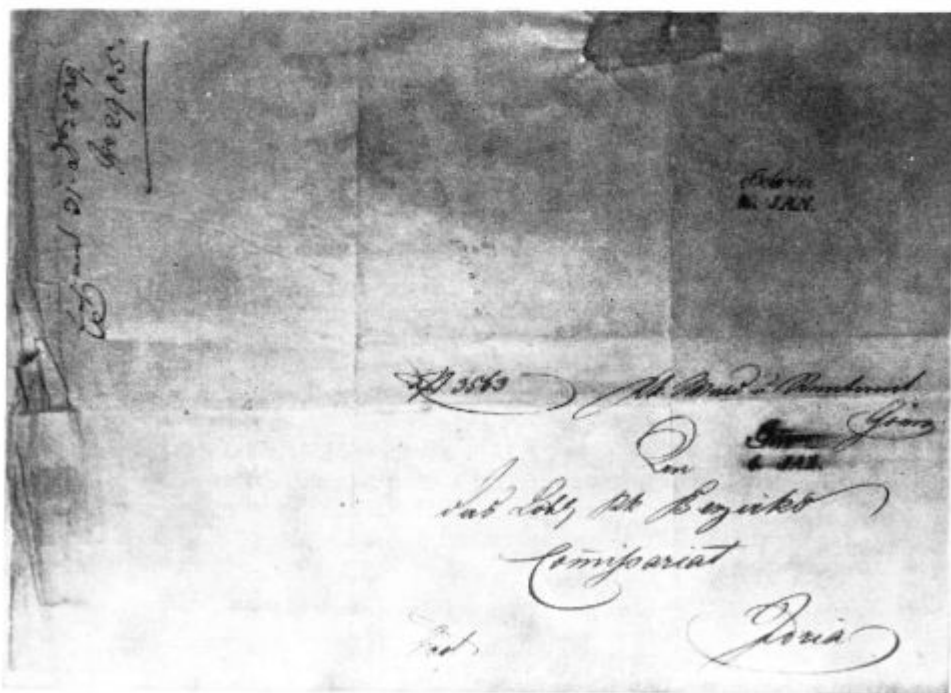
Benečani in Francozi so med svojim bivanjem v Idriji imeli lastne sle-poštarje, ki so prinašali in odnašali uradna pisma.

V državnem arhivu v Benetkah ni ohranjena nobena listina, ki bi bila kdaj odposlana iz Idrije. Vzrok je bil mogoče tudi požar, ki je izbruhnil v letih 1574 in 1577 v doževi palači v Benetkah in upepelil marsikatero staro listino.

Pomembno pa je omeniti, kako so v tistih časih pošiljali pisma. Spisali so jih v duplikatu ali triplikatu in jih po hitrih slih na konjih odpošiljali po različnih poteh, tako da je vsaj eden od dveh ali treh izvodov zagotovo in pravočasno prispel na cili.

V času benečanske zasedbe Benečije in Istre so bili mnogi fevdalci Zgornje Benečije bolj navezani na imperatorja in nenaklonjeni benečanskim oblastem.

Naslednje fotokopije pisem iz polovice XIX. stoletja nazorno prikazujejo poštne zveze oziroma poštne urade, skozi katere so ta pisma potovala.

Predfilatelistično pismo z dne 31. decembra 1849. Odhodna pošta Görz (Gorica), prihodna pošta Idria
(Idrija). Pismo je bilo pripeljano do Vipave in od tam naprej po poti Vrhopolje—Gol—Črni vrh—Idrijski
log in po Ključeh prineseno na poštni urad Idria.

Namen članka je bil opisati po vrstnem redu nastank in razvoj prometnih in poštних zvez Idrije od začetka rudarjenja pa do konca XIX. stoletja.

Pionirsko je bilo delo, ki so ga opravili tovarniki in prevozniki živega srebra, ki so ob vsakršnih vremenskih razmerah in s primitivnimi prevoznimi sredstvi tovorili in prevažali živosrebrne proizvode po strmih in slabih cestah.

Zaradi lažje predstave o vrednosti tega blaga, ki je bilo odpeljano iz Idrije v svet, navajamo nekaj količinskih podatkov o proizvodnji živega srebra v teku stoletij:

XVI. stoletje	(5000)	ton
XVII. stoletje	(14000)	ton
XVIII. stoletje	22600	ton
XIX. stoletje	27000	ton

Od vrednosti te ogromne količine proizvedenega in prodanega živega srebra so idrijski rudarji prejeli samo drobtine. V stoletjih velikih vojn, političnih in verskih bojov, turških vpadov in kmečkih puntov je bilo idrijsko živo srebro eden od poglavitnih virov dohodka vedno prezadolženih knezov in avstrijske cesarske hiše.

Poleg ustnih virov starejših Idrijčanov in okoličanov ter lastnih raziskav sem uporabil še naslednjo literaturo in pripomočke:

- I. Mohorič: Rudnik živega srebra v Idriji — 1960, strani 187, 215, 216, 217, 224
- msgr. M. Arko: Zgodovina Idrije — Gorica 1931, strani 318—240
- Ing. S. Mazi: Klavže nad Idrijo — Ljubljana 1955, stran 62
- Dr. J. Gruden: Zgodovina slovenskega naroda — Ljubljana 1916, stran 1084
- PTT Zbornik — Ljubljana: M. Kehler: Štiristo let ljubljanske pošte, povzetki
- Archivio di Stato — Venezia: pismeno pojasnilo z dne 2. 3. 1967
- Museo Archeologico Nazionale — Cividale del Friuli: pismeno pojasnilo z dne 2. 2. 1967
- Musée Postal — Paris: pismeno pojasnilo z dne 26. 1. 1966
- I. Češmiga: Rudarstvo LR Slovenije, strani 193—195
- Publikacija: 25. obletnica vseljidske vstaje na Primorskem, Nova Gorica

Dr. FRANC MOČNIK IN NJEGOVE RAČUNICE

Vincenc Žnidar

V oktobru je imela Idrija nekaj dni v gosteh Slovenski šolski muzej iz Ljubljane. V sodelovanju z republiškimi Društvom matematikov in fizikov nam je predstavil zelo bogato razstavo računic in metodičnih priročnikov za učence in učitelje, katere so v šolah vseh vrst in stopenj uporabljali skoraj celo preteklo stoletje v Srednji Evropi. Razstavljene knjige pa je napisal naš ožji rojak, matematični strokovnjak dr. Franc Močnik iz Cerknega.

Franc Močnik se je rodil pred 155 leti v kmečki hiši v Cerknem. »Glavno šolo« je obiskoval v Idriji, gimnazijo in licej v Ljubljani. Bil je bister in odličen učenec, o čemer pričajo idrijska »zlata knjiga« in letna poročila (juventusi) ljubljanske gimnazije za 1827., 1828., 1829. in 1830. leto. Na ljubljanskih srednjih šolah je imel naš Močnik dva znamenita učitelja: literarnega učenjaka Matijo Čopa in priznanega matematika Leopolda Karla Schulza. Ta je Močnika pridobil za študij matematične vede. Po dokončanem liceju srečamo Močnika v goriškem semenišču, vendar ga po teološkem študiju ne posvete za duhovnika, marveč prevzame učiteljsko službo. Postane učitelj četrtega razreda na »normalni glavni šoli« v Gorici, kjer si s poučevanjem in usposabljanjem bodočih učiteljev za trivialke in glavne šole pridobi bogate pedagoške izkušnje. Zraven pa se učitelj Močnik še dalje pogloblja v matematično stroko ter opravlja tudi izpite na graškem vseučilišču. Zanimala so ga predvsem elementarna matematika, fizika, uporabno računstvo, poleg tega pa še filozofija in zgodovina. Leta 1840 že promovira za doktorja filozofije in matematike, šest let nato ga imenujejo za profesorja elementarne matematike in trgovskega računstva na tehniški akademiji v Lvovu, leta 1849 pa na vseučilišču v Olomucu.

Prvo Močnikovo znanstveno delo, napisano še v Gorici, je »Theorie der numerischen Gleichungen mit einer Unbekannten« (Teorija številčnih enačb z eno neznanko). S to razpravo je Močnik napovedal, da je dotedanja metoda poučevanja matematike zastarela in da je zato pouk računstva potrebno postaviti na pravilnejše didaktične osnove, katere so že uvajali nekateri evropski matematiki (A. L. Cauchy v Franciji, A. W. Grube v Nemčiji in L. K. Schulz v Ljubljani). Tudi naš Močnik je že spoznal, da je mehanski računski pouk neuspešen in zato tudi neprimeren. Odločno zavrača vsako spominsko obremenjevanje, zahteva pa razmišljanje in sodelovanje učencev pri pouku. Zelo poudarja pomen razumskega učenja, ponavljanje in utrjevanje z različnimi vajami. Te nove principe zbere v svojih prvih metodičnih priročnikih za učitelje: »Lehre von den vier Rechnungsarten« (Nauk o štirih računskih vrstah) in »Anleitung zur gesamten Rechenkunst« (Navodilo za računstvo). S skrbno izbranimi primeri obdela računanje z imenovanimi in neimenovanimi števili, sorazmerja, enostavno in sestavljeno regeldetrijo, procentni, obrestni, povprečni, terminski, družbeni in zmesni račun, dalje pa tudi o denarnih vrednotah, menicah in o kalkulaciji. Že ta razdelitev nas prepriča, da je zagovarjal predvsem koristnost in porabnost računskega pouka.

V letu 1844 Močnik predloži dunajski dvorni komisiji načrt za spremembo dotedanjih računic, ki mu ga je brez posebnih ugovorov tudi odobrila. Razdobje od 1846. do 1858. leta je najplodnejši čas Močnikovega strokovnega in ustvarjalnega dela. Sestavlja učne knjige za pouk računstva in geometrije na tedanjih mestnih, župnijskih, glavnih, ponavljalnih in nadaljevalnih šolah. Prilagaja jih takratnim spremembam denarnih vrednot, mer in uteži, enako pa tudi glede uvedbe slovenskega učnega jezika v tedanjih ljudskih šolah na Kranjskem. Spremenjenim učnim načrtom po 1870. letu nujno slede ponatisi predelanih in dopolnjenih izdaj, katere so potem rabili v šolah do 1919. in še dalje do 1935. leta.

Zaradi izredne strokovne in metodične razgledanosti v matematiki vlada 1851. leta imenuje Močnika za šolskega svetnika in nadzornika ljudskih šol na Kranjskem. To odgovorno službo uspešno opravlja deset let. Že 1860. leta mu ministrstvo zaupa še višje službeno mesto. Postavi ga za nadzornika ljudskih šol in realk še na Štajerskem in Koroškem, po 1869. letu pa nadzoruje vse ljudske in srednje šole. Iz zdravstvenih razlogov to visoko službo opravlja le do 1871. leta, ko bolehen stopi v pokoj ter živi v Gradcu do svoje smrti 1892. leta.

Kot deželni šolski nadzornik napiše Močnik za učitelje elementarce »Methodik des Kopfrechnens« (Metodika računanja »iz glave«) in za učitelje srednje stopnje »Methodik des Zifferrechnens« (Metodika številčnega računstva). Prav tako jim izdela tudi navodila za pouk geometrije (»Die geometrische Formenlehre in der Volksschule«, tj. Geometrijsko oblikoslovje v ljudski šoli).

Naj navedem samo nekaj Močnikovih metodičnih načel: Pouk računstva mora skrbeti za materialno, posebno pa za formalno (funkcionalno) izobrazbo. Pri ustnem računanju naj se vadijo učenci v napisovanju števil, naj pa ne zapisujejo tudi računov. Računanje na pamet ima velike izobrazbene prednosti. Poučevati je treba nazorno, ponazorila pa naj učitelj, kolikor je le možno, menjava. Poučevati moramo postopoma in se pri vsaki stopnji muditi toliko dolgo, da učenci predelano učno snov popolnoma

Návod **VIII**
k **8^b**
pervi računici

za

slovenske ljudske šole.

Spisal

Dr. Fr. Močnik.

Številjenje s števili do 20.

Vojé v platnenem herbtu 20 kr. a. v

Na Dunaji.

V o. kr. zalogi šolskih knjev.

1871.

utrdijo. Staro in novo učivo je potrebno vedno povezovati. Učenci morajo vsebino nalog povsem razumeti, predno se lotijo reševanja. Zanesljivo in natančno računanje ima prednost pred hitrim, vendar pa tudi hitrega računanja »iz glave« ne smemo zanemarjati. Računski pouk bodi tudi jezikovni pouk! (Pedagoški letopis, Ljubljana 1903, str. 51.)

Zelo bogat in z metodičnimi napotki opremljen je seznam Močnikovih računskih učbenikov za meščanske šole, gimnazije in realke. Prvim nameni predvsem »Die angewandte Arithmetik« — uporabno aritmetiko, kateri pridruži še pregledno trgovsko računstvo in knjigovodstvo. Zaradi uporabnosti so ta učbenik uvedle tudi trgovske in obrtne šole. Na tej učni stopnji Močnik prav tako priporoča psihološko in predmetno utemeljeno indukcijo kot edino pravilno učno metodo. Predvsem pa njeno umestnost zagovarja pri pouku geometrije in pri geometrijskem risanju. Svetuje, da začne učitelj vselej z opazovanjem tistih predmetov, ki obdajajo učence. Učitelj naj pokaže najprej značilnosti stvarnih predmetov, šele potem naj preide na razlago abstraktnih geometrijskih točk, ploskev in teles. Dotlej so v šolah poučevali aritmetiko in geometrijo po deduktivni metodi, zato so bili Močnikovi predlogi pravi učni preobrat, ki ga mnogi učitelji niso mogli doumeti, zato jih pa tudi niso hoteli sprejeti.

Tudi reforma srednjega šolstva je z »Entwurfom der Organisation der Gymnasien und Realschulen (Predlog za organizacijo gimnazij in realk iz leta 1849) zahtevala nove učne knjige. Za matematiko v nižji gimnaziji sestavi Močnik že 1850. leta »Lehrbuch der Arithmetik« (do 1923. leta je prvi del te učne knjige doživel 45 izdaj, drugi del pa 33) in pa »Geometrische Anschauungslehre für Untergymnasien« (Nazorni geometrijski pouk za nižje gimnazije). Za višje gimnazijske razrede pa prav tako napiše »Lehrbuch der Algebra« in »Lehrbuch der Geometrie«; obe sta bili potem v rabi celo do 1935. leta. Strokovni kritiki so tem učbenikom očitali, da niso vselej na znanstveni višini in da je avtor z razlagami preveč dolgovezen. Močnik pa jim je odgovarjal: »Vsekakor bi se dalo marsikaj povedati krajše, toda vprašamo se, če potem ne bi trpela razumljivost. Po večletnih izkušnjah sem prepričan, da učenci na srednji in višji stopnji tem bolj zanesljivo napredujejo, čim bolj si prizadevamo izčrpno in jasno obdelati osnove. Tako prepričanje me je vselej vodilo pri sestavljanju mojih matematičnih knjig.«

Aritmetike in geometrije napiše 1878. leta Močnik tudi za tedanja moška in ženska učiteljsišča; uporabljala so jih potem celih 30 let. Sestavil je tudi dvojne logaritemske tablice ter poseben priročnik z razlagami novih mer, uteži in denarnih enot.

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je 1966. leta izdala bibliografijo vseh Močnikovih del. Sestavil jo je na željo Društva matematikov in fizikov SRS profesor Jože Povšič. Navaja, da je Močnik v celoti napisal 492 del v 2050 natisih (s celotno naklado med štirimi in petimi milijoni knjig). Ti učbeniki pa so v nemškem, slovenskem, srbohrvaškem, češkem, poljskem, bolgarskem, ruskem, madžarskem, italijanskem in celo v grškem ter albanskem jeziku. Za slovenske šole so jih dalje prirejali Ivan Tomšič, Blaž Potočnik, Oroslov Caf, Anton Črnivec, Jožef Bezljaj, Ivan Celestina in Luka Lavtar.

Franc Močnik si je pridobil zaslug tudi kot deželni šolski nadzornik. 220 V »Österreichischer Schulbote« so na več mestih objavljena laskava poročila

445.

Dr. Fr. viteza Močnika

Računica

za

avstrijske obče ljudske šole.

Izdanje v treh delih.

Tretji del: Visja stopnja.

Predelala

K. Kraus in M. Habernal,

Cena vezani knjigi 70 v. 100.

Na Dunaju.

V cesarski kraljevi zalogi šolskih knjig.

1905.

o njegovih nadzorniških sposobnostih in lepih odnosih do učiteljev. Vendar je znal biti tudi odločen in strog. Zahteval je, da so učitelji točno izpolnjevali šolske odredbe, zlasti ko je šlo za pouk v slovenskem jeziku. Sestavljalcu beril za slovensko in utrakvistično šolo na Kranjskem, znanemu Andreju Praprotniku je pomagal z nasveti tudi pri tem delu.

Za zasluge na pedagoškem področju je Močnika tedanja oblast tudi odlikovala z najvišjimi državnimi priznanji. »Zaveza« učiteljskih društev je bila ponosna na svojega učitelja-strokovnjaka in mu je že dve leti po smrti (1894. leta) vzdala spominsko ploščo na rojstni hiši v Cerknem. »Učiteljski tovariš« mu je ob stoletnici rojstva (1914. leta) posvetil slavnostno številko.

Ob 150-letnici rojstva je počastilo Močnika z letnim zborovanjem v Cerknem Društvo matematikov in fizikov SRS. Letos je na pobudo tega društva priredil Slovenski šolski muzej razstavo Močnikovih učbenikov, katera je bila tudi v Celju in Ljubljani. In osnovna šola v Cerknem je vzdala še temeljni kamen za novo šolsko zgradbo, pa ji je občinska skupščina v Idriji že izdala dekret, da bo ta šola nosila ime po slavnem matematiku dr. Francu Močniku.

Slovenski šolski muzej je hvaležen Svetu za šolstvo občinske skupščine v Idriji in Društvu matematikov in fizikov SRS, da sta podprla razstavo številnih Močnikovih del. Tako sta lahko učiteljstvo in mladina spoznala svojega zaslužnega prednika. Da bi ga med mladimi le kdo tudi posnemal!

Aritmetika za učiteljišča.

VIII

36

Spisal

dr. Fr. vitez Močnik.

Po drugem natisku poslovenil

J. Celestina.

V Ljubljani.

Natisnila in založila J. g. v. Kleinmayr & Fedl. Bamberg

1885.

POZDRAVLJEN, SOSED ČAVEN!

Lado Božič

Izpod mogočnega Gran Sassa, ki že v spodnjem delu laškega škornja s svojimi prepadnimi vzhodnimi stenami drzno kipi proti nebu, in silno plečate ter kopasto raztegnjene njegove sosede Maielle, pomaknjene še bolj na jug, me je tok življenja pognal proti severu. Pogled na oba vrhova se mi je močno vtisnil v spomin... Nič čudnega. Opazoval sem ju dan za dnem, mesece in mesece, ki so se razvlekli že v leta. Končno so okovi vendarle počili in življenjska sila in nuja me je vrgla na pot skozi srdito vojno viхро, ki je besnela z vso divjostjo in nečloveško krutostjo tudi po laški zemlji. Pehala me je skozi strahotno razdejanje in me potisnila na spodnji rob Krasa. Od tu me je zavestno gnala preko »Banditengebiet«, ki je obsegal celotni Kras, pa preko spodnje in zgornje Vipavske doline v podnožje in v samo naročje razvlečenega in veličastnega Čavna ter me končno v hladnem zimskem jutru ustoličila na njegovem temenu.

Dolga, dolga je bila »tura«. Celih deset dni je trajala. Polna je bila vseh možnih čeri, natrpana vseh mogočih in za mirne čase nemogočih, nerazumljivih dogodivščin, srečanj in nevarnosti. Toliko je bilo vsega, da niti oko niti uho in možgani niso mogli vsega zabeležiti in ohraniti spominu in bodočnosti. Vse je tudi hitelo s tako naglico mimo in se umikalo samo eni misli in sili, čimprej se približati slovenski zemlji in domačim krajem.

Skozi ves ta strašanski kaos časa in življenja me je tok povodnji in preseljevanja narodov končno in resnično le prestavil s tujega na domači slovenski svet in me izkrcal v neposredni bližini domače grude in rojstnega kraja. Tu, na Čavnu, bližnjem sosedu idrijskega kota in njegovih mejnih vrhov Golcev sem zamenjal tuje in prisilno taborišče s prostovoljnim in domačim. Star samostan nad oljkami in trtami s pogledom na sinji Jadran in mogočne vrhove Apeninskega gorovja sta zamenjala kraška globača in vrh domače gore. Samo skozi to vrtačo in preko tega vrha je peljala prava pot do doma. Bila je to edina pot, ki je peljala skozi svobodno taborišče do vsestranske svobode in svobodne slovenske domačije.

Zato bodi lepo pozdravljen, dragi sosed in prijatelj Čaven! Po toliko in toliko letih tavanja, iskanja in romanja po svetu sem pristal na tvojem vrhu, da bi se spet razgledal po ožji domači zemlji in zrl v njeno novo

in svetlo bodočnost. Prikrmaril sem k tebi, pristal na tebi, na robu domačega gorskega sveta, ki mi je vedno bdel pred očmi prav izza otroških let in ki ga je poznejše življenje zavilo v plašč odmaknjenosti, čustvenosti in pravljične nedosegljivosti. Sedaj sem tu, resničen, živ, tak kot si tudi ti resničen in živ. Za menoj je mnogo poti, toda samo ta, ki me je pripeljala k tebi, je prava in me bo pripeljala preko domačega praga pod krov rodne hiše.

Na tvojem grebenu sedaj stojim, opazujem okoli sebe in se ne morem nagledati. Zrem proti domačim vrhovom. Za menoj je ostala dolina in za njo svet, ki pada proti morju. Pod menoj je prostranstvo Trnovskega gozda z vrhovi Golakov. Daleč gori na severu se bleščijo v zimskem soncu belo oblečeni prijatelji Julijci pa Karavanke in Kamniške planine. Med nama in njimi, pod nama in za nama po so naši ljudje, naša naselja, naše vasi, naša mesta.

Slap na Idrijci

Foto: L. Božič

Mraz me je stresel in zdramil iz razmišljanja. Sunil me je v trdo resničnost. Na osončnih straneh Čavna je ležal še zgodnji novembrski sneg. Že zgodaj je nastopila zima. Bila pa je lepa, suha in sončna kot že vrsto let ne. To pot se je narava povezala z ljudsko borbo za obstanek in lajšala življenje v gozdovih.

Sedaj sem torej tu. Odločil in predal sem se življenju, ki bije in klije po gorah, po bregovih in gozdovih. Prvi dan tega življenja je bil sončen in topel. Stopal sem po gozdu kot omotičen in neveren Tomaž. Poganjal sem se od drevesa do drevesa in jih otipaval, kolovratil od skale do skale, pokrite z baržunastim mahom in jih božal. Nikakor nisem mogel verjeti, da je vse to, kar me obdaja, resnično. Zdelo se mi je, da so le varljive sanje. Tesno mi je bilo okoli srca, dokler se nisem spet znašel v okolju in sredi domačih ljudi.

Na goro sem prišel po močni sovražnikovi ofenzivi, ki je razhajkala partizanske enote, ki so se spet začele zbirati in urejevati. Brigadno zbirno mesto je bilo določeno prav tu. Neprestano so se vračali stari in prijavljali novi borci. Mladi in starejši, novi in stari, fantje in možje, dekleta in žene. Število je naraščalo, enote so se krepile, živahnost je kipela in pod kotli so zagoreli ognji. Opazoval sem to vrenje mlade rasti, novega življenja, gibanja in pripravljanja. Tu v tej kraški globeli na Čavnu je živel nekaj novega, ki je prehajalo tudi name in vame. Notranje ogrevanje je naraščalo in pridružila se mu je še zunanja toplota kresov in ognjev, ki so bučali pod kotli in segrevali premrle ude.

Noč je počasi klonila tudi na goro in dahnila v taborišče. Ognji so začeli odmirati, prasketanje polen in suhega dračja je utihnilo in pod začasne in skromne šotore je legla spokojna tišina. V meni se je oglasila utrujenost preteklih napetih dni. V mislih so se vrstili dnevi in noči, risala vsa dolga pot daleč z juga na sever. Na nebu so zažarele zvezde, utripale in migotale, kakor bi dokazovale svoje življenje ter spodbujale k novemu življenju, ki se prebija in prebuja na naši zemlji. V sosesčini pa sta se oglašala čuk in sova, kakor bi s svojim srh vzbujujočim glasom opozarjala, da divjanja v svetu še ni konec in da bodo potrebne še težke žrtve.

Strmel sem v trdo noč in prisluhnil v njeno tišino. Stiskal sem se v kotu šotora, se zavijal v izposojeno odejo, štel minute in končno le dočakal jutro. V listju je zašumelo. Dežurni je budil nove izmene straž, patrole in kuharje. Počasi je dahnilo skozi golo drevje novo jutro. Prva noč novega življenja je bila za menoj. Prva noč po dolgem času spet na domači zemlji in pod domačim nebom. Globoko sem zajel sveži zrak in ponovno pozdravil svobodno ped domače zemlje vrh Čavna.

Že se je bilo treba vključiti v novo življenje. Treba je bilo na stražo. Na izvidnico, na strmo skalo nad taborišče. Stopil sem v breg in splezal na skalo. Spet se torej vzpenjam po skalah. Mahoma so oživele pred menoj skale naših gora tam od Ojstrice do Triglava. Spomini na planinske ture so oživel v meni, skala, po kateri sem plezal, pa mi je govorila, da se bom še povrnil na ljubljene vrhove in grebene. Vzpenjal sem se vedno bolj in pod menoj so ostajale bukve in redke smreke. Nad menoj se je bolj in bolj odpiral nebesni svod, okoli mene pa se je razširjal svet, ki naj bi ga objel in opazoval. Na vrhu mogočnega roba sem obstrmel v svet pod seboj, zrl v daljave in občudoval krasote pod seboj. To je naš svet, tam doli je naše morje, tam gori so naše planine, tam na zahodu

V bregu nad Idrijco

Foto: L. Božič

pa tuje ravnine. Vso to širino je obsevalo medlo zimsko sonce in počasi tonilo proti čistemu zahodnemu obzorju.

Po dolgem času sem se spet zagledal v našega planinskega očaka, v Triglav. Pozdravljen, stari znanec izza predvojnih let! Pozdravljeni, njegovi sosede! V belih snežnih odejah so se šopirili in bleščali v žarečih kristalih, ki jih je vžigalo večerno sonce. V rahel večerni pajčolan je tonilo goriško mesto, v večerne sence so se ogrinjala Brda in Furlanska ravnina. Življenje v Vipavski dolini se je navidezno umirjalo in klonilo v noč. Preko Krasa do morja so se potegovalle dolge temne lise. Še Nanosu in Snežniku sem se poklonil, preden sta se pogreznili v mrak zimskega večera. S široko odprtimi očmi sem dejansko požiral slovenski svet pod seboj, hlatal sem po njem, tako sem ga bil lačen in sestradan. Molče sem buljil okrog sebe, napenjal očesne živce, dokler me ni požrla temna noč in izravnala daljave z bližnjo okolico.

S pogledi so se kresale in križale misli. V njih se je vrtel film preteklosti, sedanosti in prividi bodočnosti. Davno je že tega, kar smo prišli na ta evropski prepah in nobena burja, noben jugo, niti sever nas niso odpihnili skozi ta srednjeevropska vrata. Vse do danes smo krepko vztrajali na pragu severa in juga, vzhoda in zahoda. Kljub hudemu viharju in metežu vztrajamo in vztrajali bomo, dokler ne bomo stopili v nove zarje. Ne bo nas odnesel združeni sever in jug. Marsikaj smo že prestali v preteklih stoletjih pa bomo prenesli še ta prepah, naj bo še tako silen in divji.

Skalo je že oplazila trda tema, ko sem se jel spuščati na nižje ležeče sedlo. V ostro zimsko noč je vlekla preko sedla mrzla burja, prodirala

skozi obleko in načenjala kožo. Trepetal sem. V vrtači so naglo ugašali ognji in tabor se je pogreznil v trden sen.

Prestopal sem sem in tja, da bi se ogrel in v gluho tišino napenjal ušesa. Nič se ni ganilo, nič zgodilo. Noč pa se je vlekla v neskončnost. Tudi v prostih urah nisem mogel zadremati. V glavi so bili nakopičeni dogodki zadnjih dni, prihod na domačo zemljo me je popolnoma prevzel. Dolžnosti, ki sem jih prostovoljno sprejel, ter naš današnji in jutrišnji dan so poganjali neizčrpen tok misli in razmišljanj.

Z vzhoda iznad Nanosa je počasi poškililo jutro. Kmalu se je nad njegovim temenom prikazala mogočna rdeča sončna obla. Preko Čavna je dahnil nov dan. Svetloba mi je pregnala utrujenost in zaspanost. Še enkrat sem se pognal po skali navzgor, da bi opazoval rojstvo novega dne in v mladem jutru pozdravil širni slovenski svet ter mu zaželel srečnejši današnji in jutrišnji dan.

Vrnil sem se v tabor. Ob ognju sem se pogrel in najedel mrzle in nezabeljene polente, ki je ostala od včeraj v kotlu. Šla mi je v slast in mi zakurila ogenj v praznem želodcu. Brigada, popolnjena in okrepljena, se je že prebudila in pripravljala za pohod novim dogodkom naproti.

Pozdravljen, dragi Čaven! Vzeti morava začasno slovo. Res, samo začasno slovo. Zahvaljen za široko gostoljubje, za prisrčen in topel sprejem. Dal si mi vse, kar si mi le mogel v teh časih dati. Pristan moji ladji in trdno stopinjo na novi poti po domači zemlji. Nudil si mi po toliko letih prvi pogled in razgled po domači zemlji, prvo srečanje z njo in njenimi ljudmi. Odprl si mi vsa pota po naši zemlji, med naše ljudi. Raz tvojega vrha sem stopil v razore novega življenja, ki je jelo poganjati tudi v svojih nedrih in zavalovalo do morja in do planin in še dalj preko njih.

S tvojega temena, dragi prijatelj, so se odpirale še dolge »ture«, ki jim ni bilo moči določiti niti dolžin niti potrebnega časa. Vedeli smo pa tedaj samo eno resnico. Vse poti se bodo nekoč združile v eno samo pot, ki bo vodila v dolino, v zmago in svobodo. Tam bo obstala, da bi jo nadomestila nova, ki bo peljala v nastajanje novega življenja. Slutili smo, da ta čas in trenutek nista tako neskončno daleč.

Pa se je začelo. Preko Banjšic v Slovensko Benečijo. Nadaljevalo se je preko Kolovrata nad bistro Sočo, udarilo in se zagrizlo v rebra najvišjega vrha zgornje soške doline, Krna, odmevalo pod Bogatin pa zamahnilo tja pod Blegoš in po Poljanski dolini do Žirov in Vrsniške planote. Še tja čez Ravnik nad Hotedršico je zamahnilo ter se odbilo v Vipavsko dolino in čez Kras. Dolgi so bili pohodi naporne »ture«, dokler ni dahnila v deželo zadnja pomlad in z njo se je sprostila zadnja pot z gora k morju.

V Čavnu je ozelenela bukev in se oglasila kukavica. Novo zelenje je krenilo z vrhov Blegoša, Porezna, Golakov in Čavna. V sovražne stene je bilo treba zabiti še zadnje kline, razbiti strme stene in previse in onstran njih je že zaorila pesem gora in gozdov, pozdrav zmagi in svobodi.

Zahvaljen, dragi Čaven, zahvaljeni Golaki in ves Trnovski gozd. Zahvaljene slovenske gore, planine in gozdovi. Pozdravljeni v miru in tišini. Človek s svojimi uničujočimi sredstvi se je umaknil iz vaše sredine. Medse ste sprejeli spet svoje stare znance in prebivalce. Srne, gamsi, zajci, jerebi, petelini so zaživel po vaših bregovih in vaše prsi so se okitile s planikami, slečem, jegličem, lilijami in z mnogimi drugimi cvetkami, ki s svojimi živimi barvami spet zbujajo človeško pozornost.

Dragi Čaven! Nisem in ne bom te pozabil! Vedno znova in znova rad zahajam k tebi in pohajam po tvojih vrhovi ter v tvojo sosesko. Najraje pa te opazujem z vrhov tvojih neposrednih sosedov Golakov. Le globoka in s temnimi gozdovi pokrita globel je med vami. Čeprav sem te v tistih težkih časih šestokrat prehodil iz doline do vrha pa spet nazaj, pa po dolgem in počez od Trnovega do Štomažev, od Lokev do Predmeje in od Vojskega do Kopitnika in Krnice, v vseh letnih časih in ob vsakem vremenu, me še vedno privlačuješ, še vedno mi odkrivaš nove lepote in šepetaš nove skrivnosti. Vedno mi je dobro in prijetno pri ljudeh, ki jih srečavam po tvojih bregovih, temenih in vrhovi.

Znova in znova, ko dolina še počiva pod rahlim meglenim pajčolanom, rad opazujem s tvojih grebenov čudovit sončni vzhod iznad ponosnega in lepega Nanosa. Takrat mislim na čase, ko je tostran Nanosa ležal težak mrak in dušljiv zrak. Pa je končno le prišlo lepo, svetlo, sončno in čisto jutro, ki je razgnalo temo in so sončni žarki stopili smrdljivo meglo. V večernih urah pa se oziram proti sončnemu zahodu in občudujem migotanje luči, ki se prižigajo v dolini, v Gorici in še dalj preko nje. Doli po Krasu pa zažarijo kresnice in za njimi mogočen svetilnik ob našem morju.

Vesel in svoboden se razgledujem s tvojih vrhov: Modrasovca, Kuclja, Male gore, Kopitnika in drugih prelepih razglednih točk proti jugu in zahodu. Vsako pomlad me vabi k tebi bujno cvetje, v poletju hlad bukovih in smrekovih gozdov, v jeseni pisane barve drevesnih krošenj in selest suhega listja pod nogami.

V resnici. Mnogo si mi dal in lepa hvala ti za vse. Najvažnejše pa je to, da si mi odprl vrata preko slovenskega sveta. Od Kanina in Matajurja na zahodu do Donačke gore in Bohorja na vzhodu, od Goriškega v Pomurju do Trstelja na Krasu ter od Pece na severu do Snežnika na jugu slovenske zemlje in domovine.

Lepa si, gora nad Vipavsko dolino, in vredna naših obiskov.

Prip. uredništva: Prispevek nam je za objavo v Idrijskih razgledih odstopilo ured. Planinskega vestnika. 1969 v Labinjah.

„MEJA“

Janez Jeram

Našo in sosedovo hišo sta ločili le majhna košenica in njiva. Na obronku te njive sva se s sosedovim sinom igrala vojno. Kopala sva jarke, kot sva si jih po pripovedovanju predstavljala. Pravkar se je končala prva svetovna vojna, ki je vtisnila svoj pečat tudi otrokom, da so celo svoje igre prilagajali vojnemu vzdušju. Pri tej igri sva uporabljala »vojaško opremo«; žlica nama je služila za lopato, menažka za samokolnico.

Najino skupno igro pa je nekega dne pretrgala višja sila ter naju tako skoraj za vedno ločila. Vsaj igrala se nisva skupaj nikdar več.

Sivega poznojesenskega dne je prispela večja skupina v sivozelene uniforme oblečenih vojakov. Na lesenih drogovih so nosili velike zvitke bodeče žice. S sosedovim sinom sva bila tako zatopljena v igro, da prišlekov niti opazila nisva, dokler niso začeli tik ob nama zabijati v zemljo železen drog ter nanj pripenjati bodečo žico. Takrat ni bilo časa za razmišljanje. Zbežala sva vsak na svojo stran ter pustila na mestu vse najine igrače. Sosedov sin je bežal proti svojemu domu, ki je v tem trenutku ostal na jugoslovanski strani, jaz pa proti svojemu, ki je bil od tega časa v Italiji.

Prav takrat se je rojevala nova državna meja, ki je prekinila najino igro in ločila tisoče Slovencev od njihove matične države, ki je šele nastajala. Menažko, ki nama je služila za samokolnico, je neki vojak obesil na železen drog, ki je držal šesterovrstno bodečo žico. Ločila je njive in travnike in tako razdvajala sosede, prijatelje in znance.

S sosedovim sinom si nisva upala do žice, da bi z droga snela najino menažko; visela je na njem dolgo časa, kajti dostop do žice je bil strogo prepovedan. Mejo so zastražile številne vojaške postojanke, polne vojaštva. Nedaleč od meje so skopali jarke in rove, kot da ne bi bili sigurni, da jim to ozemlje pripada; pripravljeni so ga bili braniti zase.

Omeniti moram še dogodek, ki mi je ostal posebno v spominu še iz časov, ko ozemlja še niso razmejili z bodečo žico.

Na Kladje pri Cerknem je po končani prvi svetovni vojni, oziroma po bitki pri Piavi, prispela večja enota italijanske vojske. Tu čez naj bi

Nekdanji mejni prehod v Podlanišču

Foto Jeram

potekala nova državna meja. Manjše skupine te enote pa so tipale še naprej. Ko so ugotovili, da tu ni nikakih zadržkov, so premaknili mejo še za dva kilometra.

Spomnim se dne, ko sem prvič videl italijanske vojake, ki so jih vsi v strahu pričakovali in se jih bali; saj so bili še včeraj vojaški nasprotniki. Nekega dne se je naši hiši približevala skupina italijanskih vojakov. Obkolili so jo ter nekateri vstopili z naperjenimi puškami. Ko so ugotovili, da v hiši ni nikogar, ki bi se ga bilo treba bati, so puške povesili. Govorili so v nam takrat nerazumljivi govorici. Neki vojak je vzel iz žepa veliko pomarančo in mi jo ponudil. Tako je bil premagan prvi strah.

Bodeča žica pa nas je razmejevala le dobro leto dni. Ko je bila meja tudi »de iure« priznana, z manjšimi popravki, so se morali ponekod italijanski vojaki umakniti z ozemlja, ki so ga svojevoljno zasedli. Pri nas pa so ostali, do kamor so prišli. »Oblast« na meji so prevzeli na italijanski strani finančni stražniki ali financarji, kot so jih domačini imenovali — »regia guardia di finanza«. Na jugoslovanski strani pa ni bilo do tedaj na meji nikogar. Šele kasneje so prišli prvi finančni stražniki v temno zelenih uniformah. To so bili v glavnem pobegli ruski domobranci, ki so pribežali v Jugoslavijo ob revoluciji. Nastanili so se v hišici ob meji. Ta čas, ko praktično ni bilo ob meji nobene kontrole, so domačini pa tudi ljudje iz oddaljenih krajev pobrali vso bodečo žico, ki je označevala državno mejo. Tako je bilo odslej težko določiti, kje meja pravzaprav teče. Italijanski in jugoslovanski stražniki se niso dosti menili za prehode; tudi sami niso bili kaj prida natančni. Italijanski stražniki so hodili celo do pol ure oddaljenega Sovodnja, jugoslovanski pa do Kladja.

To »idilo« pa je po dveh letih končala razmejitvena komisija. Točno je določila mejno črto; geometri pa so jo vrisali v zemljevid. Takrat so

postavili tudi betonske mejnike, ki so bili na eni strani označeni s črko »I« (Italija), na drugi strani pa s črkami »SHS« (kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev) ter z letnico 1920.

Česar ni mogla zadržati bodeča žica, so storili betonski mejniki, ki so stali oddaljeni drug od drugega okrog 100 metrov, odvisno od členovitosti terena. Črke SHS so kasneje zalili z betonsko maso ter vrezali v mejnike črko »J« (Jugoslavija).

Na meji so okrepili straže. Na jugoslovanski strani so na mejo prišli graničarji. Na obeh straneh pa so pričeli zidati obmejne »karavle« in »caserme«; domačini so jim rekli kar »kasarne«.

Tihotapstvo, to nujno zlo obmejnih krajev, je zacvetelo tudi tu. Ko sta državi pričeli urejati svoje gospodarstvo, so nastale različne cene prehranbenih in drugih artiklov. V Jugoslaviji so bili takrat cenejši tobak, kava, čaj, sladkor, moka in še nekateri drugi artikli, v Italiji pa riž in vino, vendar tega niso toliko prenašali v Jugoslavijo. Tihotapljeno blago je v glavnem teklo iz Jugoslavije.

Prvi tihotapci, nasledniki Martina Krpana, ki so se pojavili na novi meji, so bili Brici. Ti so bili tihotapstva vajeni že izpred vojne, saj je tekla avstroogrška meja z Italijo v neposredni bližini Goriških Brd. Prihajali so v temnih nočeh v skupinah po 10 do 15, pripravljeni na vse, tudi na boj. Italijanski stražniki so se jih bali, zato so jih rajši pustili pri miru. Kmalu pa so tudi domačini »pogruntali«, da je tihotapstvo donosen posel. Tega so se potem tako privadili, da se jim je zdelo neobhodno potrebno, čeprav domačini ob meji niso nikdar postali posebni mojstri tihotapstva; preveč so bili na očeh obmejnih stražnikov. Več so prinašali čez mejo za lastne potrebe kot za preprodajo. Mejo pa so ilegalno prestopali konji in druga živina.

Ob meji je postajal režim vedno strožji. Neredko so financarji napravili preiskavo po hišah ob meji. Premetali so vso opremo, dvigali podove — in s tem dali mizarju nekaj dni dela.

Vse to se je dogajalo na italijanski strani.

Če danes opazujemo promet na mejnih prehodih, ne moremo verjeti, da na takratnih prehodih ni bilo skoraj nobenega prometa. Le redko se je dvignila zapornica; izjema so bili le železniški prehodi.

Na mejo pa je prišla tudi fašistična milica — »milizia confinaria«, ki pa je bila glede tihotapstva manj stroga. Člani te milice so kadili v glavnem jugoslovanske cigarete. Zanje je bila meja politična zadeva. Kljub strogemu režimu pa je prišlo včasih na meji do manjše sprostitev. Dvolastnikom je bilo dovoljeno prinašati iz Jugoslavije do 10 kg moke. Ni pa bilo določeno, kolikokrat mesečno, kar je vsak po svoje tolmačil. V našem kraju so dovolil obiskovati verske obrede v bližnji Novi Oselici. Tega pa je bilo kmalu konec, ko je neki župnik med pridigo omenil, da bo tudi Mussolini »šel po gobe«. To je prišlo na uho italijanskim stražnikom, ki so prehode za take prilike takoj prepovedali.

Nekaj let pred II. svetovno vojno pa je tihotapstvo moke doseglo tak razmah, da obmejni stražniki niso bili več kos tega zatreti. Le redkim so še zaplenili pretihotapljeno moko, čeprav so jo na manjšem področju prenesli celo več ton dnevno.

Tihotapili so — če to lahko še imenujemo tihotapstvo — v glavnem ženske in otroci. V tem času se je med tihotapkami in obmejnimi stražniki

vnela marsikatera ljubezen. Temu tihotapljenju pa je naredil konec padec vrednosti italijanske lire tik pred drugo svetovno vojno.

V tem času so se na meji pričele dogajati prave tragedije. Obmejni stražniki na obeh straneh meje so dobili dovoljenje uporabljati strelno orožje proti vsakomur, ki bi ilegalno prestopil mejo. Pod streli je padlo mnogo tihotapcev in drugih prestopnikov. To so bile prve žrtve bližajoče se vojne.

— — —

V Evropi se je začela druga svetovna vojna. Tudi na jugoslovansko-italijanski meji so okrepili obmejne straže. V utrdbe, zgrajene zadnja leta, so nastanili vojaštvo. V zgodnji pomladi 1941. leta so pričele prihajati vojaške okrepitve v bližino meje na italijanski strani. Na jugoslovanski strani pa so bile utrdbe Rupnikove linije skoraj prazne.

Dne 3. aprila 1941, proti jutru, so dobile obmejne straže ukaz, naj zapustijo vojašnice in stražarnice ob meji in zasedejo že prej določene položaje. Po več kot dvajsetih letih se je straža prvič umaknila iz stražarnice ob cesti, ki pelje iz Cerkna v Poljansko dolino.

Kaj se je dogajalo naslednje dni na tem področju, je bilo že večkrat opisano. Zaradi nekaj strelav jugoslovanskih graničarjev, ki so zapuščali mejo — stara Jugoslavija je namreč razpadla — je italijanski komandant tega sektorja — centurione Pietro Salvi — ukazal umik. Meja je zopet ostala brez stražarjev. Obmejne prebivalce na italijanski strani pa so že

Tako je videl mejni prehod v Podlanišču ljudski slikar Janez Primožič (padel v partizanih)

prej izselili v notranjost Italije. Šele po dveh dneh se je italijansko vojaštvo vrnilo na položaje ter nato vdrlo v Jugoslavijo, ki je praktično ni bilo več. Toda po nekaj dneh se je morala italijanska vojska umakniti z zasedenega področja Jugoslavije, ker so te predele okupirale nemške čete.

Meja je ostala še naprej, vendar nekoliko zrahljana. Nekaj mesecev je ni nihče varoval. Kmalu pa so ji dali poudarka nemški okupatorji. Kjer je tekla meja, so izsekali gozdni pas, širok okrog 100 metrov, po sredini tega izseka so napredli bodečo žico v širino in višino do dva metra, ob žici pa nastavili poljske mine. Na njihovi strani so iz bližine meje izselili vse prebivalce, domove pa podrli.

Toda tudi ta »neprehodna« meja ni več zdržala. Zamajali so se ji temelji. Prvi partizani so jo načeli. Leta 1943, po razpadu Italije, meja v teh krajih praktično ni več obstajala. Partizani so pobirali poljske mine in jih uporabljali v obratne namene. Bodečo žico so razrezali, da je bil omogočen promet kjerkoli.

Po osvoboditvi je bila meja zopet zastražena, vendar bolj formalno. Primorska je bila razdeljena v cono A in B — še vedno so barantali zanjo. Na tako zasovraženo mejo pa je le ostalo še nekaj spominov. Na odročnih krajih še stojijo betonski mejniki, ki so v tistem času vzbujali strah in igrali tako važno vlogo v tej »umetni« meji, ki je kljubovala celih 25 let. S tem bežnim opisom sem se omejil le na ožje področje; podobno pa je bilo na vsej črti.

Mlajši, ki te meje niso doživljali, si je danes skoraj ne morejo predstavljati, še manj pa nevzdržnih razmer ob njej, posebno na italijanski strani.

Na tem mestu ni prostora, da bi lahko opisal vse dogodke, ki so se pripetili na meji samo na ožjem področju; žalostne in vesele. Nastal bi roman. Zdi pa se mi, da je vse to šlo le prehitro v pozabo.

ŠOLE NA CERKLJANSKEM

Slavica Pavlič

SESTAVEK JE NAMENJEN PREDVSEM ŠOLAM IN UČITELJEM, KI PIŠEJO ŠOLSKO KRONIKO, NIMAJO PA VEDNO NA VOLJO ARHIVSKEGA GRADIVA TUDI ZATO, KER SO BILI SKORAJ VSI ŠOLSKI ARHIVI UNIČENI ŽE V ČASU ITALIJANSKE OKUPACIJE. NAMENJEN JE TUDI VSEM TISTIM, KI SE ZA ŠOLSKO ZGODOVINO SVOJEGA KRAJA ZANIMAJO. ČLANEK JE OBDELAN PO DOSTOPNIH ARHIVSKIH IN LITERARNIH VIRIH. PISAN JE KRONOLOŠKO IN BOLJ PODROBNO Z NAMENOM, DA BI LAHKO RAVNATELJI ŠOL DOPOLNILI KRONIKE SVOJE ŠOLE.

PROSIM VSE TISTE, KI BODO V TEM SESTAVKU OPAZILI KAKŠNE POMANJKLJIVOSTI ALI PA IMELI NA VOLJO DRUGE VIRE, DA BI OBVESTILI AVTORJA IN OMOGOČILI DOPOLNITI SESTAVEK O RAZVOJU ŠOL NA CERKLJANSKEM.

ŠOLA V CERKNEM

V Popotnikovem koledarju za slovenske učitelje za leto 1892 na strani 122 je podatek, da je bila šola ustanovljena v letu 1785. V povzetku Šolskega katastra c. kr. okrajnega šolskega sveta v Tolminu je na strani 20 in 21 zapis, da je bila šola v Cerknem ustanovljena leta 1785. Prvi učitelj je bil Ivan Sfiligoj, ki je poučeval na šoli do leta 1825. Po teh podatkih sega pričetek pouka na šoli v terezijansko dobo, ko so ustanavljali trivialne šole na sedežih župnij. Trivialne šole so imele večina le enega učitelja, ki je bil istočasno navadno tudi cerkovnik. Šolo je upravljal in nadzoroval krajevni duhovnik. On je dajal navodila učitelju za pouk in sam je poučeval verouk.

Učni načrt trivialk je obsegal poleg verouka še branje, pisanje in računanje. Glavni predmet je bil verouk. Tako so za verouk porabili dve tretjini, za branje in ostale predmete pa le tretjino časa. Glavni namen teh šol pa je bil odpraviti nepismenost med prebivalstvom. Tako trivialno šolo v Cerknem je obiskoval tudi znani pedagoški genij matematične stroke, sloveči matematik dr. France Močnik, ki se je rodil leta 1814 v Cerknem. Osnovne nauke je dobil pri učitelju in cerkovniku Sfiligoju, nato je nadaljeval šolanje na idrijski glavni šoli. Ker pa v Cerknem ni bilo šolske stavbe, je učitelj poučeval v privatni hiši. Med drugimi je bila šola nameščena tudi v hiši »pri Poljancu«, kasneje v lasti Marije Jamšek, v stavbi, kjer je bil rojen Moč-

nik. Kljub temu, da je bil pouk obvezen le za tiste, ki so stanovali do pol ure daleč od šole, so učenci radi obiskovali šolo. Ko je bil 14. maja 1869 sprejet nov šolski zakon, ki je tretji šolski zakon, je bila uvedena splošna osemletna šolska obveznost, poprej le šestletna. Zaradi podaljšane šolanja je število učencev močno porastlo. Zato so šolo leta 1872 razširili v dvorazrednico. Tudi šolski prostor »pri Poljancu« je postal pretesen in so se leta 1874 preselili v poslopje Antona Erzena štev. 62, kjer so ostali 6 do 7 let. Tudi ta prostor ni ustrezal vedno večjemu številu učencev in se je nujno pokazala potreba po gradnji šolske stavbe. Tako so pričeli s pripravami in nova šolska stavba je bila odprta v letu 1881, ko je bila šola v Cerknem po sklepu okrajnega šolskega sveta razširjena v trirazrednico.

Šolski okoliš je bil zelo obsežen: Cerkno hiš. štev. 1—108, 116, 118—154, 156—163, 165—176, 194, 196, 200, 201. Trebenče štev. 7, 17, 49, 50—54, 56, 57, 58, 69. Planina štev. 12, 17. Zakriž štev. 4, 5, 7—23, 25—30, 32, 34. Labinje štev. 1—12, 14—38, 40—49, 51—59. Posamezne hiše štev. 49 (Gorenje), 62 (Štucin), 6 (Čelo).

C. kr. deželni šolski svet je z odlokom dne 2. oktobra 1912 štev. G. S. 649-12 na svoji seji dne 30. septembra 1912 izločil vas Zakriž iz šolskega okrožja ljudske šole v Cerknem ter ustanovil tam ekskurendno šolo, ki je prišla pod ljudsko šolo v Ravnah (odlok okrajnega šolskega sveta 7. oktobra 1912 štev. 1265/11).

Do prve svetovne vojne so poučevali naslednji učitelji, ki so s svojim vzgojnim in ljudskoprosvetnim delom prispevali k razvoju in napredku Cerknega in okolice:

1. Sfiligoj Ivan	1785 do 1825
2. Kofol Jožef	1825 do 1868
3. Likar Gašper	1868 do 1870
4. Vodopivec Vincenc	1870 do 1879
5. ŠIRCA IVAN*	1872 do 1881
6. Čuk Amalija	1880 do 1881
7. Zupančič Franciška	1881 do 1899
8. VELIKONJA JAKOB	1881 do 1894
9. Trebše Ivan	1889 do 1890
10. Kogoj Kristijan	1890 do 1892
11. Stres Franciška	1892 do 1893
12. Kogoj Peter-Julijan	1893 do 1894
13. TREBŠE ANDREJ	1894 do 1899
14. Kokole Franciška	1894 do 1895
15. Gaberščik Ferdinand	1895 do 1898

16. HRAST IVAN	1899 do 1902
17. Muznik Franc	1899 do 1899
18. Novak Klementina	1899 do 1900
19. Jakli Elza	1900 do 1905
20. Gerželj Albina	1900
21. RAKOVŠEK JOSIP	1902 do 1907
22. Kogoj Peter	1904 do 1907
23. Boršnik Srečko	1906 do 1907
24. Stres Anton	1907 do 1912
25. Gerželj Ivan	1907 do 1910
26. Zavertanek Ljudmila	1907 do 1908
27. Mozetič Ivan	1908 do 1910
28. Gruntar Anton	1912
29. Mesar Ljudmila	1912
30. Gomilšek Rafaela	1910
31. Bezovšek Katarina	1910 do 1911
32. Oblesčak Marija	1910
33. Podgornik Federico	
34. Peternej Metod	

Omeniti je treba, da so na Goriškem skrbeli za pouk v slovenskem jeziku. Odloke iz leta 1846, 1848, 1861 in 1862, ki so določali, da mora biti učni jezik v osnovnih šolah materinščina učencev, so šolska vodstva in učiteljstvo dosledno izvajali. Ko so bile šole po Politični šolski ustavi iz leta 1805 razdeljene po škofijah in dekanijah, je dekanija Cerkno (Kirchheim) prišla pod goriško nadškofijo. Zanimiv je podatek z učiteljske konferenc, ki je bila v Gorici 6. novembra 1861. V zapisniku omenjene konference je zapisano »nemščina je popolnoma izključena iz ljudskih šol kot učni jezik, ostane le kot učni predmet v tretjem in četrtem razredu deških glavnih šol, iz dekliških in iz vseh farnih šol pa je za vselej odpravljena«. (A. Gabršček, Goriški Slovenci, Ljubljana 1932, 63.) Da so šolo v Cerknem obiskovali izključno slovenski otroci, je razvidno iz uradnega poročila za leto 1865 v Detail-Conscription der Volksschulen, Wien 1870, 424—436. (Tabeli I. in II.)

Pouk je bil torej na šoli od ustanovitve do Gentilejeve šolske reforme leta 1923 slovenski. Po tej reformi so morali slovenski učitelji po letu 1927 zapustiti svoje kraje in so jih premeščali v stare pokrajine Italije. Tako so po letu 1923 postopoma uvajali italijanski jezik v šole z namenom potujčevanja. S tem namenom so tudi v Cerknem ustanovili italijanski otroški vrtec in silili starše, da so vpisali svoje otroke v to italijansko ustanovo.

Za osnovno šolo v BUKOVEM povzamemo iz Šolskega katastra c. kr. okrajnega šolskega sveta v Tolminu na strani 126 in 127, da je bila leta 1860 ustanovljena kot šola za silo. Ta je leta 1892 postala redna enorazrednica.

Solski okoliš je zajemal vasi, zaselke in hiše: Bukovo hiš. štev. 1—4, 6—22, 99, 100, 104, 110, 112—114, 117—120, 127, 129. Krtečine štev. 23—27, Kojca štev. 28—37, 101, 122, 123, Zabše štev. 38—43, 49, 106, 109, 115, 130, 132, Selce štev. 51, 52, 107, 111, 153, Spodnje Bukovo posamezne hiše: Ortar 71, Laharnar 68, Hvala Jakob 70, Hvala Janez 69, Seljak 5, Podbregar 76, Zakojca 78, 86. Iz Zakojce je bila všolana tudi rojstna hiša pisatelja Franceta Bevka, ki je obiskoval šolo v Bukovem.

Učitelji in pomožni učitelji, ki so poučevali na šoli:

1. Prinčič Štefan 1860
2. Žužek Franc — letnica ni znana
3. Sitar Franc 1869 do 1883
4. Kogoj Peter 1894 do 1904
5. Zavertanek Ljudmila 1904 do 1907
6. Boršnik Srečko 1907 do 1908
7. Draschler Herta 1908 do 1910
8. Močnik Josip 1911
9. Torkar Olga 1914
10. Močnik-Draschler Herta

Tabela I

Razpredelnica za šole dekanije Cerkno za leto 1865
Detail-Conscription der Volksschulen im Jahre 1865 — Küstenland
Dekanija Kirchheim (Cerkno)

Kraj	Število						Šoloobvezni				Šoloobiskujoči				Učni jezik slovenski
	Trivialna šola	Šola za silo	raz.	odd.	učilnic	Trivialni učitelj	Katehet	Pom. učitelj	dečki	deklice	skupaj	dečki	deklice	skupaj	
Cerkno	1	—	3	3	1	1	1	1	99	113	212	39	22	61	1
Bukovo	—	1	2	1	1	—	1	1	45	62	107	30	26	56	1
Orehok	—	1	1	1	1	—	1	—	23	22	45	13	15	28	1
Šebrelje	—	1	1	1	1	—	1	—	64	81	145	26	17	43	1
Novaki	—	1	1	1	1	—	1	—	33	41	71	28	17	45	1

Tabela II

Kraj	Učenci v starosti								skupaj
	pod 6 let	6—7	7—8	8—9	9—10	10—11	11—12	nad 12 let	
Cerkno	4	10	12	16	10	8	1	—	61
Bukovo	—	6	6	7	10	5	5	17	56
Orehok	—	—	1	6	3	6	6	6	28
Šebrelje	—	—	8	6	7	8	6	8	43
Novaki	—	—	—	10	12	10	7	6	45

Kraj GORJE ni bil do leta 1904 všolan v noben šolski okoliš zaradi preoddaljenosti. Leta 1903 pa so vaščani prosili za otvoritev šole za silo, toda prošnja je bila zavrnjena (odlok 17. decembra 1903, štev. 123). Dosegli pa so ustanovitev naslednje leto z odlokom c. kr. šolskega sveta z dne 26. novembra 1904 (štev. 885/G. S.), ko je bila ustanovljena redna enorazredna mešana ljudska šola (odlok 10. 12. 1904, štev. 1455/ok. šolskega sveta).

Šola ni imela lastnega poslopja, učno sobo so najeli pri Jakobu Močniku v prvem nadstropju hiše štev. 75 za dobo 5 let: od 1. septembra 1904 do 31. avgusta 1909 proti letni najemnini 70 K in zemljiško parcelo štev. 298 k. o. Gorje v izmeri 40 klf² za šolski vrt

proti najemnini 40 K. Za kurjavo so plačali 40 K, za snazhenje prostora 30 K letno. Šolski okoliš je obsegal vasi Gorje in Poče. Leta 1935 so šolo razširili v dvorazrednico.

Učitelji, ki so poučevali na šoli od ustanovitve:

1. Bratina Ivan 1904 do 1906
2. Močnik Josip 1906 do 1907
3. Pleško Marija 1907
4. Vidmar Gabrijela 1908
5. Boltar Bojana 1908 do 1909
6. Likar Franc 1909 do 1910
7. Pagon Franciška 1910

V JAGRŠČAH je bila leta 1871 odprta zasilna šola. Poučevali so duhovniki v župnišču vse do leta 1907. Tega leta pa je posestnik Tušar zgradil pritlično stavbo, v kateri je bila na eni strani trgovina, na drugi pa učilnica. Leta 1907 je zasilna šola postala redna enorazrednica, poučevali pa so učitelji:

1. Pagon Alberta	1908 do 1909
2. Perko Rudolf	1909 do 1912
3. Trdan Stanislav	1913
4. Sovdat Franci	

Šola za silo je v NOVAKIH delovala že pred letom 1865. Na predlog seje okrajnega šolskega sveta z dne 6. decembra 1906 je c. kr. deželni šolski svet z odlokom 2. februarja 1907 (št. 1404/06) dovolil ustanoviti redno enorazredno ljudsko šolo z enim učiteljskim mestom. Do leta 1906 je bil pouk v župnišču, ker so v šoli za silo poučevali duhovniki. To leto so najeli učno sobo pri Mariji Rojc proti letni najemnini 70 K. S tem letom so bili tudi nastavljeni redni učitelji:

1. Fajgelj Rafael	1906
2. Rustja Josip	1906 do 1907
3. Černe Blaž	1907 do 1908
4. Volarič Bogomila	1908 do 1909
5. Katnik Valentin	1909 do 1910
6. Rukli Marija	1910
7. Pagon Franciška	
8. Bradakšja Josip	

V OREHKU je bila ustanovljena šola za silo že pred letom 1865 za vas Orehek in Jesenice, kjer so poučevali duhovniki. Svoje prostore je imela šola v privatni hiši. Na predlog pomožnega okrajnega šolskega sveta na seji 21. junija 1906 je dovolil c. kr. deželni šolski svet z odlokom 2. februarja 1907 (št. 1405/06) ustanoviti enorazredno ljudsko šolo z enim učiteljskim mestom (odlok c. kr. okrajnega šolskega sveta z dne 10. marca 1907, št. 207). Od tega leta dalje so poučevali redni učitelji:

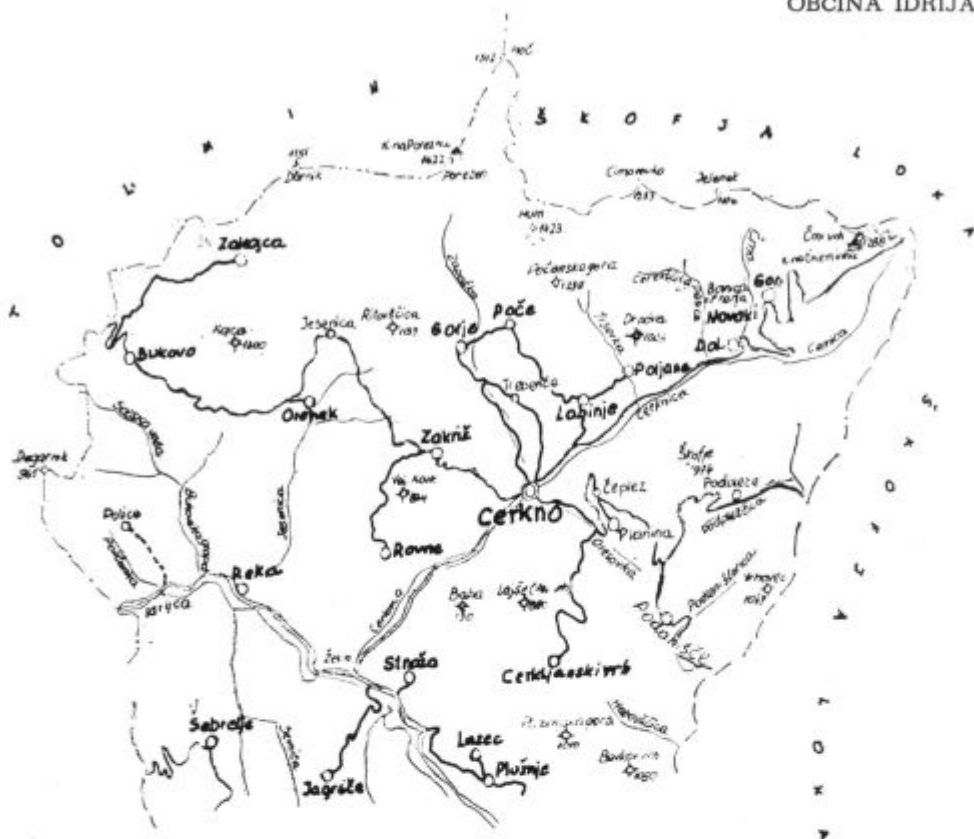
1. Močnik Josip	1907 do 1910;
dvakrat na teden je hodil poučevat na šolo Ravne	
2. Jug Ignacij	1910 do 1912
3. Velikonja Josip	1912 do 1913
4. Bevk Franc	1913

Šolo v PODLANIŠČU so odprli Italijani leta 1933 z namenom potujčevanja, saj je bil na dvorazredni šoli pouk izključno v italijanskem jeziku vse do leta 1943 do kapitulacije Italije. 17. oktobra 1943 je bila odprta slovenska partizanska šola.

V RAVNAH pri Cerknem so pričeli z zasilnim poukom, tj. z nekoliko računanja, branja in pisanja ter veroukom že leta 1829. Poučevali so duhovniki ali njihovi pomočniki cerkovniki. Leta 1907 pa je bila ustanovljena redna enorazrednica. Z odlokom c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 2. oktobra 1912 (št. 6. S. 649-12) se je priključila šoli v Ravnah še ekskurendna šola Zakriž, kjer je bil pouk tri dni v tednu (odlok okr. šolskega sveta 1265/11). Šolski okoliš je obsegal Dolnje in Gornje Ravne ter Zakriž. Pouk so imeli v privatni hiši. Leta 1881 je bil na šolo nameščen učitelj Ivan Hrast, ki je bil kasneje v letih 1899 do 1902 upravitelj ljudske šole v Cerknem. Sledil mu je Josip Kenda od 1884 do 1886. V šolskem letu 1886/87 niso imeli pouka. Poučevat je hodil potovalni učitelj za Reko — Ravne Franc Kašca. Od leta 1888 do 1904/05 je poučeval vikar Peter Božič. Šolsko leto 1905/06 je ponovno ostalo brez pouka. V šolskem letu 1907/08 pa je hodil iz Orehka dvakrat tedensko Josip Močnik. Učitelj Stanko Trdan je pričel z rednim poukom leta 1909 in poučeval do 1911. leta. Sledili so mu Ignacij Jug, Katarina Močnik, Alma Hrast in Marija Oblesčak.

Šola v ŠEBRELJAH je po uradnih statističnih podatkih v Detail-Conscription delovala že pred letom 1865, toda kasneje do leta 1867 je ne zasledimo. Tega leta je ponovno pričel s poukom v zasilni šoli župnik Andrej Kacin. Od tedaj dalje je bil pouk ves čas kontinuiran. Redno šolo so ustanovili leta 1905 z odlokom c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 11. septembra 1905 (št. 884/G. S.). Leta 1901 pa je okrajni šolski svet imenoval prvega poklicnega učitelja Franca Peternelja, ki je poučeval na šebreljski šoli od 1901. do 1913. leta z enoletno prekinitvijo, ko je bil leta 1905/06 premeščen v Volče. Do leta 1913, ko je bilo zgrajeno šolsko poslopje, so imeli pouk v privatni hiši.

Šola v ZAKOJCI je bila ustanovljena leta 1906, ker so bili otroci preveč oddaljeni od sosednjih šol. Prvotno je bil pouk le dvakrat tedensko. Pouk so imeli v zakotni kmečki hiši, ki so jo primerno adaptirali, vse do leta 1967,

ko so dobili prvo šolsko stavbo. Kraj Zakojca je bil všolan v Hudojužno. Sedaj je to podružnična šola osnovne šole v Cerknem.

Omenimo naj tudi šole na Cerkljanskem, ki so bile ustanovljene in sedaj ne delujejo več.

Vas CERKLJANSKI VRH ni imela šole do leta 1922, ko so se vaščani zbrali in zaprosili za šolo. Le redko-kateri otroci iz Cerkljanskega vrha so obiskovali šolo v Cerknem, ki je oddaljeno po cesti približno 10 km in je dve uri hoda. Šola je bila ustanovljena kot slovenska in so tudi do leta 1925 poučevali v slovenskem jeziku. V letih 1926 in 1927 je bil slovenski jezik le še po nekaj ur na dan. V letih 1927 do 1943 pa je prevladovala v šoli italijanščina. Šola v Cerkljanskem vrhu je bila ukinjena v začetku šolskega leta 1962/63, prav tako tudi šola na Reki.

Šola v REKI — STRAŽI je bila ustanovljena kot podružnica trirazredne ljudske šole v Cerknem. Ustanovil jo je c. kr. okrajni šolski svet po sklepu

seje 27. avgusta 1884 kot ekskurendno šolo Reka — Ravne. Lastnega šolskega poslopja ni imela. Najeto so imeli šolsko sobo pri Andreju Tavšu na Reki štev. 13 proti letni najemnini 56 K. Za to vsoto je moral lastnik preskrbeti kurjavo in snažiti šolsko sobo. Do leta 1906 je bil pouk pri »Želincu«; ko je trgovec in gostilničar sezidal novo stavbo, je bila šola v njej nastanjena do leta 1915.

Učitelji, ki so poučevali na šoli:

1. Kenda Josip	1884 do 1886
2. Kašca Franc	1888 do 1890
3. Trebše Ivan	1890 do 1892
4. Plesničar Miroslav	1892 do 1894
5. Jelinčič Rudolf	1894 do 1896
6. Muznik Franc	1899
7. Koch Izidor	1900 do 1901
8. Semalič Josip	1901 do 1902
9. Ziernfeld pl. Pavla	1903 do 1904
10. Mesar Ljudmila	1904 do 1911
11. Bratina Ivan	1911

LETOSNJE DELO IDRIJSKIH JAMARJEV

Jamarski klub v Idriji obstaja že enajsto leto in ves ta čas smo posvetili raziskovanju jam v okolici Idrije in na Tolminskem. To je tudi po dogovoru med slovenskimi jamarji naše delovno področje, ker v Tolminu ni jamarskega kluba. Sodelovanje in skupno delo ni nobena redkost, saj nas družijo enake želje — videti in doživeti jamo. V klubskem katastru smo registrirali nad dvesto jam in brezen. Mnogo je majhnih in nezanimivih, mnogo velikih ali lepih. Posebno v tiste, v katerih so kapniki, se radi vračamo.

Lani smo se idrijski jamarji posvetili raziskovanju tolminskega podzemlja. Letos pa smo temeljito delali v Novem svetu, da bi področje kar najbolj raziskali. Novi svet leži jugozahodno od Hotedršice in desno od ceste Kalce—Col. Tod smo obdelali že leta 1965 deset objektov. Letos pa smo raziskali na sedmih ekskurzijah petnajst jam. Najzanimivejša so 226 m dolgo Tomincevo brezno, ki ima le navpičen vhod; naprej je jama z dvema glavnima rovoma, v katerih je tudi voda, 54 m globoko Brezno na Travnem vrhu in 35 m globoko Bazinovo brezno.

V mesecu maju smo v Ravenski jami odkopali kratek, a zelo lepo zakapan rov, ki je bil zasut z ilovico. V juliju in oktobru smo s tovarišem Slavkom Rebcom iz Stare Gorice posneli kratek a zanimiv film o Ravenski jami.

Na Tolminskem smo izmerili znano Zadlaško (Dantejevo) jamo. Vseh rovojev je za slab kilometer. So pa tako razvejani in zaviti, da ima človek občutek, da se giblje po ementalnem siru. Dva člana sta si ogledala Mangrtsko jamo pod Mangartom.

Avgusta sta bila dva člana v Postojni na merilnem in raziskovalnem tečaju, ki ga je organiziral izvršni odbor Društva za raziskovanje jam Slovenije. Udeležila sta se tudi tradicionalnega Modrijanovega pohoda po Zelških jamah v Rakovem Škocjanu.

Poleg tega smo bili še na Ledinskem Razpotju, na Logaškem in v Breznu pod Malo pečjo nad Črnim vrhom.

Skupno smo imeli 16 ekskurzij. Sestavili smo kartoteko jam po abecednem redu. To je potrebno zato, da ne bi šteli iste jame po večkrat, kar je pri velikem številu jam možno, saj ne gredo vedno isti jamarji na teren.

Poleg nas so v naši občini raziskovali še potapljači iz ljubljanskega jamarskega kluba. Ti so se potapljali v Divjem jezeru in poskušali najti zvezo po

vodnem rovu s Habečkovim breznom, ki je eno najglobljih v Sloveniji. Ta zveza je bila ugotovljena z barvanjem, je pa vprašanje, če je prehodna.

Idrijski klub ima 25 članov, od tega je dobra polovica aktivnih. Posebno smo veseli mladih članov, ki kažejo veliko zanimanje za naše delo. V svoje vrste vabimo vse, ki jih jamarstvo zanima.

Zmago Logar

TRENTNO NAJBOLJ AKTUALNA TURISTIČNA PROBLEMATIKA

Občinska turistična zveza je družbena organizacija, ki skupaj s turističnimi društvi v Cerknem, Črnem vrhu in v Idriji skrbi za razvoj turizma na področju cele idrijske občine.

Glavna in najvažnejša naloga turističnih organizacij je pripraviti posamezna področja, ki so dovolj bogata z naravnimi turističnimi zanimivostmi in primerna za sprejem gostov. Seveda je pri izvajanju teh zahtev potrebno sodelovanje mnogih organizacij in podjetij, saj je potrebna ureditev cestnega omrežja, gostinskih in trgovskih zmogljivosti, informacijske službe ter organizacija raznih kulturnih, športnih in zabavnih prireditev. Vseh teh del pa ne more voditi nobeno turistično društvo, ker nima sredstev za tako zahtevne naložbe, prav tako pa nima ljudi, ki bi se udeleževali na tem področju. Pri turističnih organizacijah delajo še vedno ljudje, ki imajo drugje svojo stalno zaposlitev in seveda ne morejo dovolj aktivno sodelovati pri izvajanju začrtanih nalog.

Letošnje leto ni bilo najbolj plodno pri izvrševanju delovnega programa. Tako društva kot tudi zveza so v glavnem pripravljala in zbirala potreben material in tudi finančna sredstva za nov barvni prospekt. Kljub temu, da smo se že več let pripravljali na izdajo prvega turističnega prospekta v založbi domačih organizacij, smo izredno težko zbrali potrebno število kvalitetnih barvnih diapozitivov večjega formata. Kljub velikemu številu fotoamaterjev, ki se ponašajo s kvalitetnimi posnetki, smo morali objaviti celo razpis v dnevnem časopisju, navsezadnje pa smo morali kupiti deset barvnih filmov, ki smo jih dali v poslikanje vsem fotoamaterjem v občini, ki imajo za take filme primerne aparate. Ob tem smo se naučili, da moramo že kmalu začeti misliti na nove posnetke, ker lahko domnevamo, da se bodo kraji tako spremenili, da bodo po petih letih pro-

spekti zastareli, najbrž pa nam bodo tudi že pošli. Razposlati jih bomo namreč morali vsem jugoslovanskim predstavništvom in potovalnim agencijam v inozemstvu, vsem obmejnimi potovalnim uradom in vsem večjim turističnim krajem, kjer je posebno gost turistični promet.

Seveda pa prospekt ne more in ne sme biti edino reklamno sredstvo. Hkrati moramo misliti tudi na reklamne in smerne table, ki bodo turistom omogočale, da nas bodo znali poiskati in se ne bodo rajši odločili za kakšno drugo področje, ki jih bo znalo bolj privabiti. Najbolj učinkovito propagandno sredstvo pa so seveda dobro organizirane trgovske in gostinske mreže, kvalitetna postrežba in kajpak cene, primerne udobju in okolju. Na to pa vse premalo mislimo, saj so se prav letos stalni inozemski gosti začeli pri toževati nad previsokimi cenami v Črnem vrhu.

Prav tako ne smemo pozabiti na organizacijo raznih prireditev, ki zadnje čase predstavljajo pravi magnet za turiste. Seveda morajo biti dobro organizirane ter je potrebna občasna in močna propaganda, ki jo je možno izvesti le z združenimi močmi. Prav tega pri nas manjka, saj vsaka organizacija pripravlja prireditve v okviru svoje ustanove in največkrat zvemo zanje le zadnje dni s plakatov ali celo iz skopega radijskega sporočila. To velja predvsem za športne organizacije in je prav zadnji čas, da na tem področju pride do nekakšnega sporazuma, ker bomo le tako veljali za delavna in sposobna društva.

Zaželeno pa bi bilo tudi večje sodelovanje z gospodarskimi organizacijami in drugimi ustanovami, ki niso direktno udeležene v turistični dejavnosti. Pri tem mislimo predvsem na podjetja, ki se ukvarjajo z ureditvijo krajev, cestnega omrežja, gozdnih poti itd. Če si bomo vedno nasprotovali, ne bomo dosegli uspehov, ki so pomembni tako za občino v celoti kot za gospodarstvo.

Na koncu si dovolim izrabiti priložnost in se zahvaliti vsem organizacijam, ustanovam in podjetjem, ki so nam obljubili finančno pomoč pri izdaji barvnega turističnega prospekta: GZ SR Slovenije, SO Idrija, Kreditna banka in hranilnica Nova Gorica, ETA Cerkno, RZS Idrija, Univerzal Idrija, Gostinska podjetja: »Kavarna«, »Nanos«, »Pod gradom«, Čipka Idrija, Lovska zveza Idrija, PD Idrija, Ribiška dru-

žina Idrija, Mestni muzej Idrija. Hkrati se zahvaljujem vsem odbornikom društev in zveze, ki so izredno aktivno pomagali uresničiti dolgoletno željo in potrebo po prospektu.

E. K.

LETNO POROČILO O DELU LOVSKE ZVEZE IDRİJA

Lovska zveza Idrija stopa v tretje leto svojega obstoja. Lovsko leto ne ustreza koledarskemu letu. Delovanje zveze se nanaša na koledarsko leto 1969, ki se deli na delo in poslovanje pred občnim zborom, to je do 7. 7. 1969, in na dejavnost po občnem zboru.

Po glavni lovni dobi, ko se neha odstrel skoraj vse vrste zaščitene pernaté in dlakaste divjadi, z izjemo divjih zajcev, divjih rac in gosi, so lovci skrbeli za obhod lovišč, čuvanje divjadi, za pluzenje in pregaženje snega, s čimer so omogočili vsaj zasilno premikanje divjadi in ponekod tudi krmljenje. Preostali čas pa so lovske družine in precejšen del članov porabili za strokovno spopolnjevanje. Veliko članov si je ogledalo lovski film z naslovom Lov in narava, ki so ga lovci s sodelovanjem idrijskega kino kluba posneli v loviščih idrijskih in cerkljanskih lovskih družin. Ta film je bil napravljen z veliko truda in s skromnimi denarnimi sredstvi. Res ima nekaj manjših strokovnih spodrsiljavev, a kljub temu zasluži priznanje. Film predstavlja živ organizem vseh činiteljev gozdov, grmovja, pritalnega rastlinstva, talnih in vodnih razmer, ki ugodno vplivajo na življenje, prehrano, mir, zdravje, stalež, prirastek divjadi, zlasti gamsov. To so predeli nekaterih lovišč, v katerih človek še ni sprostil razdiralnih sil.

Še večja skrb je veljala lovcem-prilavnikom, da bi si pridobili najpotrebnejše lovsko znanje. Zakonska določila in pravila lovskih družin določajo, da morajo neizprašani lovci napraviti lovski izpit. Zanje so pripravili osemdnevna strokovna predavanja, nakar so sledili lovski izpiti, ki jih je uspešno opravilo 24 članov.

Zaradi povečanja staleža divjih zajcev in osvežitve krvi so po predvideni dinamiki lovsko-gospodarskih načrtov za obdobje od 1968. do 1972. leta spustili januarja t. l. v lovišča 57 živih divjih zajcev, ki so bili ulovljeni v Podravini v okolici Djurdjevca. Decembra letos naj bi spustili še 60 zajcev, uvoženih iz Češkoslovaške; nič dražji ne bodo od domačih, le da jih bomo plačali

s konvertibilno valuto, ki smo jo pridobili z inozemskim lovskim turizmom. Kakšni bodo rezultati tega dragega vlaganja, ki znaša okrog 25 % izkupička od prodane divjačine, ki je bila odstreljena v vseh loviških področja zveze v zadnjem lovske letu? Vrednost enega spuščenežnega živega divjega zajca je prav tolikšna kot izkupiček dveh glav gamsov ali poldruge glave srnjadi. Naši lovski znanstveniki in ekonomisti nam bodo morali dokazati, da je tak način vlaganja dober in pravilen. Sicer se pa sredstva, pridobljena iz lovišč, morajo vračati nazaj v lovišča.

Ob lovske srečanju na Vojskem dne 29. 6. t. l. je lovska družina Idrija pod vodstvom referenta za strelstvo pri zvezi tov. Eda Bogataja organizirala tekmovanje v streljanju z malokalibrsko puško na 35 m. Tekmovanja se je udeležilo pet lovske družin z osmimi ekipami. Prvo mesto je dosegla ekipa lovske družine Javornik z 278 krogi, med posamezniki je bil najboljši Peter Rupnik iz lovske družine Javornik, ki je dosegel 77 krogov. Lovci tekmovalci, ki so dosegli na tem tekmovanju najboljše uspehe, so se udeležili republiškega prvenstva v streljanju v Tomačevem pri Ljubljani in dosegli pri ekipnem streljanju med 16 ekipami sedmo in deveto mesto.

Letošnji občni zbor zveze je zadolžil upravni odbor zveze s posebno vrsto dela, to je dela z mladino. Vzgojati bomo mladino v skladu z lovsko pravičnostjo do divjadi, do drobnih, zlasti ptic pevk. Po 16. letu starosti bo mladina smela sodelovati na skupnih lovih.

Pred nekaj leti sta se pojavila v naših loviških jelen in medved. Oba sta izven rajoniziranega ozemlja. Zakonska določila omogočajo lov na medveda v naših loviških zvezah vse leto, vendar bomo pri odstrelu teh dveh vrst divjadi za sedaj morali upoštevati lovska pravična načela in lovsko etiko. Sedanja stalaž jelenov še ni tako visok, da bi ogrožal kmetijstvo in gozdarstvo. Skrb nas vseh pa mora biti, da se ti dve vrsti divjadi ne bi razmnožili na račun teh gospodarskih panog. Podobno je tudi z divjimi prašiči, ki za sedaj ne delajo pomembne škode v višinskih predelih lovišča Otavnik.

Za naprednejše in sodobnejše lovsko gospodarjenje si bodo morale lovske družine napraviti dolgoročne lovsko-gospodarske načrte.

Zaradi nezadostnega strokovnega lovskega kadra in odstopanja od zakono-

nitih določil lovske zakonodaje (zakona o lovstvu, pravil in poslovnika lovske družine, cenika za izvajanje inozemskega lovskega turizma itd.) je kazalo, da se bo lovišče Otavnik moralo začasnopriključiti lovišču Cerkno. Z dobro voljo prizadetih je zadevo prevzela posebna komisija zveze in sklicala izredni občni zbor lovske družine Otavnik. Obravnavali so vse nepravilnosti in sprejeli sklepe. Kar je bilo, je treba pozabiti ter izvoliti nov upravni in nadzorni odbor, ki bosta poslovanje in gospodarjenje z divjadjo speljala na pravo, zakonito pot.

V letu 1967 so v vseh lovske družinah lovili inozemski lovski turisti, v letih 1968 in 1969 pa samo v štirih. Po narodnosti so ti gostje vsi Italijani, razen enega, ki je Nemec. Ker je dala družba lovske družinam lovišča v gospodarjenje, upravičeno pričakuje od nas, da se delno oddolžimo in ji damo na voljo izkupiček deviznih sredstev.

Lovska družina Porezen—Cerkno je proslavila dosežene uspehe na lovskogospodarskem področju z razvitjem lovskega prapora. Ob tej priložnosti je podpredsednik Lvske zveze Slovenije tov. Tine Remškar izročil znak za zasluge devetim zaslužnim članom lovske družine.

V teku so vse priprave za odprtje lovske koč na Otavniku. Ta dan bo tudi razvitje lovskega prapora. Če bo vreme naklonjeno, bosta ti dve lovske prireditvi obenem s praznovanjem 29. novembra 1969.

Septembra sta bili dve kinološki prireditvi. Ocena zunanosti in Idriji in preizkušnja naravne zasnov goničev in jazbečarjev brakov v lovišču lovske družine Dole. Po izjavah kinološkega sodnika kinologija na Idrijskem napreduje, še posebno ker je veliko mladih lovcev, ki želijo vzrediti, šolati in voditi na lov svojega štirinožnega pomočnika in prijatelja.

Kako bo izpolnjen letni načrt odstrela divjadi, je še nezgodaj napovedovati, saj je še cel mesec do zaključka glavnega lovnege časa, to je do 31. decembra. Količinsko bo načrt prav gotovo dosežen. Vprašanje je le, če bo gojitveni odstrel tolikšen, kot smo ga predvidevali z letnim načrtom. Nič manj ni važen odstrel po starostnih razredih pri obeh spolih in mladičih, s čimer bo ostalo še nadalje zagotovljeno pravilno spolno razmerje tako pri srnjadi kot pri gamsih.

Venčeslav Straus

Brzoturnirji:

Idrijski šahisti so tudi v marcu nadaljevali z društvenimi brzoturnirji. Na prvem 7. marca je sodelovalo 10 igralcev. Prvo mesto je osvojil Silvo Kovač, drugi je bil Franc Majnik, tretji pa Ivo Jereb.

Na drugem brzoturnirju 21. marca pa je sodelovalo 12 igralcev. Zmagal je Kovač pred Šinkovcem, Majnikom in Kandučem.

Idrija — »Salonit« Anhovo

1. Kovač — Stanič	1/2 : 1/2	}	člani
2. Crnobrnja — Ipavec L.	1 : 0		
3. Šinkovec — Tinta	1 : 0		
4. Troha — Ipavec J.	0 : 1		
5. Bajc — Kragelj	1/2 : 1/2		
6. Raunacher — Faganel	1/2 : 1/2	}	mladinci
7. Vončina — Taljat	0 : 1		
8. Kovač M. — Rutar	0 : 1		
9. — Ipavec Irena	0 : 1		
10. — Žefran	0 : 1		

Poraz idrijskih šahistov je delno opravičljiv. V vrstah Anhovega nastopa vrsta odličnih šahistov in šahistinj. Tako so osvojili na mladinskih in ženskih deskah vse točke. Idrijska mladinka sta se v začetku prav dobro upirala starejšima in izkušeni nasprotnikoma, vendar je na koncu odločila večja rutina. Posebno dobro igro pri domačih sta prikazala Crnobrnja in Šinkovec, ki sta lepo premagala svoja nasprotnika.

Brzopotezno prvenstvo reprezentanc slovenskih mest:

V organizaciji šahovskega društva Ptuj je bilo brzopotezno prvenstvo reprezentanc slovenskih mest vključeno v okvir prireditev ob pomembnem slavu 1900-letnici mesta Ptuja.

30. marca 1969 se je v Ptuj zbralo rekordno število reprezentanc slovenskih mest — 32 po številu. Primorsko sta na tekmovanju zastopali 6-članski ekipi Idrije in Postojne.

Ekipa Idrije v postavi: prof. Cuderman 14 točk iz 17 partij, Kovač 15, Crnobrnja 5 1/2, Šinkovec 8, Troha 5 in Bajc 5 točk je osvojila skupno 52 1/2 točke in s tem 16. mesto med 32 eki-

Ekipno prvenstvo Primorske:

V drugem kolu ekipnega prvenstva Primorske za leto 1969 in pokal predsednika republike sta se devetega marca srečali v Idriji ekipi »Salonita« iz Anhovega in Idrije. Po zanimivih peturnih borbah se je dvoboj končal z zmago Anhovega 6 1/2 : 3 1/2. Idrijčani so nastopili brez dveh članic in tako izgubili dve partiji brez borbe.

Izid srečanja na prvih štirih deskah, kjer so tekmovali za pokal predsednika republike, pa se je končal z zmago Idrije 2 1/2 : 1 1/2, tako da se je Idrija uvrstila v naslednje kolo.

pami. To pa predvsem po zaslugi prvih dveh desk, ki sta odlično igrali. Za večje uspehe pa bi morale prav zadnje deske igrati bolj učinkovito.

Ekipno sindikalno prvenstvo občine Idrija:

V športnem centru, kjer se zbirajo idrijski šahisti, sta bila 13. aprila ekipno prvenstvo sindikalnih podružnic in turnir posameznika, organizirana v okviru delavskih športnih iger za leto 1969. Prijavilo se je 6 štiričlanskih ekip. Pogrešali smo udeležbo »Prosvete« in »Ete« iz Cerknega, ki bi tekmovalje napravili še bolj zanimivo in kvalitetno.

V hitropoteznih dvajsetih partijah je bilo mnogo razburljivih in zanimivih srečanj. Po peturnem igranju, ki je bilo za nekatere prav naporno, si je prvo mesto zaslužno priborila ekipa Rudnika I v postavi: J. Jereb, Troha, Bajc in Majnik s 66 1/2 točke, 2. Rudnik II 39 točk, 3. Psihiatrična bolnišnica 37 točk, 4. Simplex 34 1/2 točke, 5. Gozdni obrat 32 točk in 6. Kolektor 31 točk. Med posamezniki je bil prvi Kovač (Kolektor) 20 točk, 2.—3. J. Jereb in Majnik (oba Rudnik I) 18 točk, 4. Troha (Rudnik I) 16 1/2, 5. Bajc (Rudnik) itd.

Pionirsko šahovsko prvenstvo osnovne šole »Jožeta Mihevca« v Idriji:

V avli telovadnega doma so se 12. aprila zbrali mlajši in starejši pionirji osnovne šole, da odigrajo prvenstvo v šahu. Mlajših pionirjev je bilo 44 in zaradi velikega števila so bili razdeljeni v dve skupini. Tekmovali so po švicarskem sistemu, tako da so odigrali le pet kol. Med mlajšimi pionirji so bili najboljši: Miran Podobnik, Igor Pišlar, Marjan Velikonja, Pavel Cigale in Franci Smolnikar.

Starejših pionirjev je tekmovalo štirinajst. Najboljši so bili: Ljubo Carl, Boris Smolnikar, Davorin Vidmar, Ivan Seženta in Silvi Persolja.

Ekipno prvenstvo šol idrijske občine:

je bilo 13. aprila v Spodnji Idriji. Med mlajšimi pionirji so bili prvi pionirji osnovne šole »Jožeta Mihevca« iz Idrije pred Spodnjo Idrijo in Črnim vrhom.

Pri starejših pionirjih so bili presemetljivo prvi pionirji iz Črnega vrha pred Idrijo in Spodnjo Idrijo.

Med pionirji je bilo mnogo mladih igralcev, ki že prav dobro premikajo figure po črno-belih poljih in zares je škoda, da mnogi nimajo prostora, kjer bi se zbirali in organizirano šahirali pod strokovnim vodstvom.

Medobčinsko šahovsko tekmovanje pionirskih ekip:

V Novi Gorici je bilo 11. maja medobčinsko tekmovanje pionirskih ekip. Tekmovanja so se udeležili tudi mlajši pionirji iz osnovne šole Idrija in starejši pionirji iz Črnega vrha. V finalnih borbah so mlajši pionirji iz Idrije premagali sovratnike iz Kanala z rezultatom 3:1 in se s to zmago uvrstili na republiško prvenstvo. Manj uspešni so bili pionirji iz Črnega vrha, ki so se dobro upirali pionirjem iz Nove Gorice, vendar so bili kljub tesnemu porazu izločeni iz nadaljnjega tekmoovanja.

Mlajši pionirji iz Idrije so nastopili v postavi Podobnik, Cigale, Pišlar in Smolnikar. Za osvojeno prvo mesto so dobili diplomu in knjižne nagrade. Tako so se naši pionirji vrnili z lepimi vtisi s svojega prvega tekmoovanja in še z večjim veseljem nadaljevali delo na črno-belih poljih, ter se pod strokovnim vodstvom pričeli pripravljati na republiško prvenstvo.

Republiško šahovsko prvenstvo pionirskih ekip:

je bilo letos v Postojni 7. in 8. junija. V veliki jamski restavraciji se je zbralo

okrog 200 mladih šahistov-pionirjev in pionirk in okrog 50 vzgojiteljev in učiteljev, ki so budno spremljali igro svojih varovancev v štirih starostnih skupinah.

Idrijski pionirji so se udeležili tekmoovanja v skupini mlajših pionirjev, to je letnikov 1957—1962. Brez večjih možnosti za uspeh na tako močnem tekmoovanju so se idrijski pionirji enakovredno borili s sovratniki iz ostalih slovenskih mest in samo zaradi premajhnih tekmovalnih izkušenj obtičali na 7.—8. mestu med 12 ekipami. To pa predstavlja prav lep uspeh, če vemo, da so samo dva meseca vadili pod strokovnim vodstvom, kar pa je vsekaror premalo za večje podvige.

Ekipo so sestavljali: Igor Pišlar, ki je zbral 6 točk, Miran Podobnik 3 1/2, Franci Smolnikar 2 1/2, Pavel Cigale 2 in rezerva Marjan Velikonja 2 točki.

Zveza prijateljev mladine, ki je bila organizator tekmoovanja, pa je poskrbela tudi za razvedrilo pionirjev in pripravila ogled Predjamskega gradu in Postojnske jame.

Mednarodna turnirja mestnih reprezentanc v Gorici (Italija) 25. maja in Portorožu 14. septembra:

Na tradicionalnem ekipnem brzopoteznem turnirju reprezentanc obmejnih mest v Gorici 25. maja je nastopilo 15 ekip, in sicer 7 iz Italije in 8 iz Jugoslavije.

Idrijski šahisti so se letos že tretjič borili na tem turnirju in tudi tokrat ponovili uspeh iz prejšnjih let. Tudi letos je prepričljivo zmagala reprezentanca Trsta, ki je zbrala 44 točk in za štiri točke prehitela drugo uvrščeno idrijske šahiste, ki so nastopili v postavi: prof. Cuderman 12 1/2, Kovač 10 1/2, Jereb 11, Bajc 5 1/2 in rezerva Majnik 1 točka.

Končni vrstni red: I. Trst 44 točk, II. Idrija 40 točk, III. Koper 37,5 točke, IV. Postojna 36 točk, V. Anhovo 35 točk, VI. Gorizia — A 34 točk, VII. Trst — B 33 točk, VIII. Sežana 31 točk, IX. Nova Gorica — A 30 točk, X. Monfalcone 27,5 točke, XI. Trst — C 19 točk, XII. »Tomoš« Koper 18,5 točke, XIII. Gorizia — B 15 točk, XIV. Nova Gorica — B 13 točk, XV. Fogliano 6 točk.

Za osvojeno drugo mesto so idrijski šahisti prejeli pokal, ki krasi vitrine v športnem domu v Idriji, vsak igralec pa je prejel zlato medaljo — nagrado šahovskega krožka v Gorici.

V nedeljo, 14. septembra, je bil v Portorožu VI. brzopotezni šahovski turnir obmejnih mest, ki se ga je udeležilo

23 štiričlanskih šahovskih ekip iz Slovenskega Primorja, Hrvaške, Istre, Trsta in Gorice. Na žalost ni bilo ekip iz Avstrije, ki so se vedno udeležile tekmovanj. Igrali so v eni skupini. Bilo je zelo naporno, saj odigrati 22 partij v enem dnevu je le malo preveč.

Kandidatov za prvo mesto je bilo tokrat precej, vendar so vsi pričakovali, da bo tudi tokrat TRST zmagovalec. Idrijski šahisti so tudi tokrat vodili glavno borbo za prva mesta. Do petnajstega kola so bili krepko v vodstvu, zdržati je bilo treba še sedem kol in največji uspeh je bil na pomolu, toda kar naenkrat se je ustavilo. Prof. Cuderman napravi v zadnjih 7 partijah 6 1/2 točke, vsa ostala trojica Kovač, Jereb, Kanduč in rezerva Šinkovec 7 1/2 točke. To je bil polom v finišu in težko ga je bilo preboleti. Tudi tokrat, kakor pred leti v Ankaranu, nas je pokopala osemurna borba za šahovnicami.

Prvo mesto pa je presenetljivo osvojila ekipa Anhovega pred Trstom in Uljanikom iz Pule. Idrijski šahisti so tokrat sodelovali z dvema ekipama. V prvi: prof. Cuderman 20 točk, najboljši rezultat na prvi deski in najuspešnejši igralec turnirja, Kovač 17 točk, Jereb 13 točk, Kanduč 3 1/2 iz 10 partij in Šinkovec 8 točk iz 12 partij. Druga ekipa: Troha, Bajc, Božič in Knap. Prva ekipa je z 61,5 točke osvojila IV. mesto, druga ekipa pa z 28,5 točke 19. mesto.

Tak je zapis ob VI. turnirju obmejnih mest, ki je bil najkvalitetnejši in tudi najštevilnejši. Upamo, da bodo no-

vice s VII. turnirja v Anhovem leta 1970 bolj prijetne.

Končni vrstni red:

I. Anhovo 70,5 točke, II.—III. »Uljanik« — A Pula, Trst — A po 68 točk, IV. Idrija — A 61,5 točke, V. Trst — B 61 točk, VI. Nanos Postojna 57,5 točke, VII. Koper — A 54 točk, VIII. Nova Gorica 53,5 točke, IX. Ajdovščina 49 točk, X. »Uljanik« — B Pula 48 točk, XI. Sežana — A 47,5 točke, XII. Gorizia 46,5 točke, XIII. »Proleter« Postojna 44 točk, XIV. Vodnjan 39,5 točke, XV. Piran — A 38 točk, XVI. Koper — B 36 točk, XVII. Anhovo — B 33,5 točke itd.

Vsi zgoraj objavljeni sestavki so napisani z željo, da bo vsak bralec videl, da ima tudi šahovska igra svoje ljubitelje v našem mestu. Da so sredstva, ki jih dobi šahovska sekcija na leto — 2500 din — zelo minimalna in zato gre do šahisti večkrat tudi na lastne stroške na tekmovanja in kupujejo šahovsko literaturo.

Ob tej priložnosti izražam željo, ki je tudi želja vseh idrijskih šahistov, da še popestrimo delo naše sekcije, organiziramo in se udeležimo še močnejših turnirjev, nabavimo šahe, ure in literaturo, da bomo pritegnili čimveč mladine v naše vrste in z zagotovljenimi večjimi denarnimi sredstvi lahko napravili v Idriji čez nekaj let močno šahovsko središče, ki bo koristilo delovnemu človeku in naši družbi.

Silvo Kovač

OHRANILI JIH BOMO V TRAJNEM SPOMINU

MATICNI URAD IDRILJA

- ADALBERT SEDEJ**, grobar iz Idrije, Gregorčičeva ulica 39, rojen 23. 4. 1920 v Gorenji Trebuši, je umrl 24. 6. 1969 v Spodnji Idriji.
- MARIJA KOPAC** roj. Jereb, gospodinja iz Govejka 2, rojena 15. 1. 1878 v Govejku, je umrla 25. 6. 1969 v Govejku.
- MARIJA JEREB** roj. Habe, gospodinja iz Idrije, Ulica Carl Jakoba 1, rojena 16. 8. 1887 na Vojskem, je umrla 26. 6. 1969 v Idriji.
- LOVRE BERICIC**, upokojeni rudar iz Idrije, Cankarjeva ulica 4, rojen 9. 8. 1900 v Spodnji Idriji, je umrl 1. 7. 1969 v Idriji. Borec NOV ter kot borec NOV ujet od Nemcev v Kanomlji ter odveden v internacijo, od koder se je vrnil po končani vojni.
- AVGUSTIN LOGAR**, upokojeni rudar iz Idrije, Ulica kap. Miheva 52, rojen 20. 8. 1911 v Idriji, je umrl 2. 7. 1969 v Idriji. Bil je borec NOV od 9. 9. 1943 do 15. 5. 1945.
- IVANA VOLČINA**, gospodinja iz Zadloga 31, rojena 24. 5. 1881 v Zadlogu, je umrla 4. 7. 1969 v Zadlogu. Aktivno delovala za partizane, jim po svojih močeh pomagala ter sodelovala v raznih akcijah na terenu, ki jih je organiziralo vodstvo narodnoosvobodilnega boja.
- VINCENCIJ STRAVS**, ključavničar v pokou iz Idrije, Rožna ulica 17, rojen 8. 7. 1904 v Idriji, je umrl 6. 7. 1969 v Idriji.
- ANTONIJA MOČNIK**, upokojenka iz Idrije, Prešernova ulica 18, rojena 11. 6. 1894 v Idriji, je umrla 6. 7. 1969 v Idriji.
- FRANC GOLJA**, uslužbenec iz Idrije, Rudarska ulica 6, rojen 28. 8. 1912 v Gorenji Kanomlji, je umrl 8. 7. 1969 v Idriji. Med prvimi sodelavci OF, in sicer od 10. 10. 1942 do 12. 9. 1943, ko je stopil v NOV in bil borec NOV do konca vojne.
- FRANC KRAPS**, krojač iz Spodnje Idrije 1, rojen 29. 3. 1889 v Idriji, je umrl 13. 7. 1969 v Spodnji Idriji.
- FRANCIŠKA PETERNELJ**, kmečka delavka iz Spodnje Idrije 1, rojena 13. 8. 1896 v Lazcu, je umrla 18. 7. 1969 v Spodnji Idriji.
- ANGELA SLABE**, gospodinja iz Ledinskih Krnic 3, rojena 27. 8. 1900 v Ledinah, je umrla 18. 7. 1969 v Ledinskih Krnicah.
- FRANC BREITENBERGER**, upokojeni rudar iz Idrije, Platiševa ulica 10, rojen 25. 9. 1896 v Idriji, je umrl 25. 7. 1969 v Idriji.
- MARIJA HLADNIK** roj. Batagelj, gospodinja iz Idrije, Trg svobode 7, rojena 8. 4. 1889 v Idriji, je umrla 28. 7. 1969 v Idriji.
- MATEVŽ MOHORIC**, upokojeni rudar iz Idrije, Srebrničeva ulica 25, rojen 18. 9. 1895 v Čekovniku, je umrl 28. 7. 1969 v Idriji. Aktivno delal na terenu ter bil zato zaprt in interniran. Za narodnoosvobodilno gibanje je začel delati v mesecu januarju 1943, iz internacije se je vrnil po končani vojni.
- STEFANIJA SEDEJ** roj. Eržen, gospodinja iz Jazn 30, rojena 17. 11. 1906 v Lanišah, je umrla 29. 7. 1969 v Jaznah.
- IGNAC SKVARCA**, upokojeni šofer iz Spodnje Idrije 99, rojen 23. 1. 1896 v Spodnji Kanomlji, je umrl 30. 7. 1969 v Spodnji Idriji.
- VALENTIN TUSAR**, kmetovalec iz Gorenje Kanomlje 6, rojen 11. 2. 1900 v Krnicah, je umrl 7. 8. 1969 v Gorenji Kanomlji. V NOB je začel sodelovati ob razpadu Italije. Opravljal je razne terenske funkcije ter veliko pomagal partizanom.
- JOZEFA PISLAR**, gospodinja iz Spodnje Idrije 1, rojena 21. 2. 1897 v Idriji, je umrla 9. 8. 1969 v Spodnji Idriji.
- IVANA PODOBNIK** roj. Bremic, gospodinja iz Skofje Loke, Trata — Kolodvor 60, rojena 26. 12. 1880 v Ledinah, je umrla 13. 8. 1969 v Koritah.
- VIKTORIJA CARL** roj. Velikanje, gospodinja iz Spodnje Idrije 7, rojena 28. 12. 1895 v Spodnji Kanomlji, je umrla 14. 8. 1969 v Spodnji Idriji.
- JERA KRAPS** roj. Vončina, gospodinja iz Idrije, Gorska pot 1, rojena 26. 6. 1888 v Idriji, je umrla 15. 8. 1969 v Idriji.
- MATEVŽ KENDA**, upokojeni zidar iz Idrije, Gortanova ulica 2, rojen 17. 9. 1882 v Idriji, je umrl 16. 8. 1969 v Idriji.
- JOŽEF BLAŽIC**, upokojeni bančni uslužbenec iz Idrije, Trg maršala Tita 9, rojen 10. 5. 1900 v Mauninjah pri Trstu, je umrl 20. 8. 1969 v Idriji.
- ANTON VEHAR**, upokojeni rudar iz Idrije, Gregorčičeva ulica 37, rojen 2. 6. 1900 na Gorah, je umrl 23. 8. 1969 v Idriji.
- MARTIN PETERNEL**, upokojeni rudar iz Spodnje Idrije 12, rojen 15. 10. 1893 v Spodnji Idriji, je umrl 8. 9. 1969 v Spodnji Idriji.
- ALOJZIJ RUPNIK**, upokojeni gozdni čuvaj iz Mrzlega loga 13, rojen 6. 6. 1910 v Zadlogu, je umrl 11. 9. 1969 v Mrzlem logu. Bil je borec NOV od 14. 10. 1943 do konca vojne. Vojni napori so mu zrahljali zdravje in delovno sposobnost.
- FRANC BRENCCE**, poljedelec iz Korit 4, rojen 1. 1. 1888 v Koritah, je umrl 16. 9. 1969 v Koritah.
- ANTON JEŽ**, upokojeni rudar iz Idrije, Tomšičeva ulica 20, rojen 31. 8. 1896 v Idriji, je umrl 17. 9. 1969 v Idriji.
- JOŽEF BOGATAJ**, upokojeni rudar iz Idrije, Rožna ulica 24, rojen 19. 3. 1899 v Idriji, je umrl 19. 9. 1969 v Idriji.
- PETER LIKAR**, duhovnik iz Gor 28, rojen 20. 2. 1882 na Vojskem, je umrl 22. 9. 1969 na Gorah.
- FRANC MAKSELJ**, upokojeni rudar iz Idrije, Platiševa ulica 19, rojen 26. 3. 1911 v Idriji, je umrl 1. 10. 1969 v Idriji. Borec NOV od 10. 9. 1943 do konca vojne. Bil je hraber borec in prejel odlikovanje za hrabrost in za zasluge iz NOB.
- IVANA MAKUC** roj. Tukač, gospodinja iz Idrije, Ulica N. Pirnata 3, rojena 30. 10. 1881 v Idriji, je umrla 3. 10. 1969 v Spodnji Idriji.
- VIKTOR PODOBNIK**, kmetovalec iz Govejka 6, rojen 18. 2. 1900 v Idriji, je umrl 7. 10. 1969 v Govejku. Bil je med prvimi sodelavci v NOB na ledinskem območju. Z OF je začel sodelovati že meseca decembra 1941. Tedaj je postal organizator OF v tem kraju. Opravljal je vo-

dilne funkcije v narodnoosvobodilnem gibanju in bil zaradi aktivnega in organiziranega dela za NOB aretiran, odveden v zapor in nato v internacijo, od koder se je vrnil ob koncu leta 1945. Za zasluge iz NOB je prejel več odlikovanj.

MARIJA KRIVEC roj. Jereb, gospodinja iz Idrije, Rožna ulica 2, rojena 26. 5. 1889 v Osojnici, je umrla 8. 10. 1969 v Idriji.

IVAN KUMER, upokojeni kovač iz Idrije, Gorsk pot 24, rojen 17. 6. 1885 v Idriji, je umrl 18. 10. 1969 v Idriji.

JULIJANA CRNIGOJ roj. Šemerl, gospodinja iz Idrije, Srebrničeva ulica 32, rojena 13. 2. 1902 v Idriji, je umrla 25. 10. 1969 v Idriji.

ROZALIJA POZENEL roj. Petrovčič, gospodinja iz Strmca 12, rojena 7. 9. 1895 v Malem polju, je umrla 14. 10. 1969 v Strmcu.

JOŽEF LIKAR, upokojeni rudar iz Idrije, Kosoelova ulica 39, rojen 8. 9. 1890 v Idriji, je umrl 18. 9. 1969 v Fleni — Belgija.

MARIJA URŠIC roj. Debeljak, gospodinja iz Spodnje Kanomlje 6, rojena 1. 2. 1901 v Stari Oselici, je umrla 3. 11. 1969 v Spodnji Kanomli.

AMALIJA PODOBNIK, kmečka delavka z Vojškega 9, rojena 25. 6. 1894 na Vojškem, je umrla 3. 11. 1969 na Vojškem.

KATARINA BRENCE roj. Slabe, gospodinja iz Ledinskih Krnic 7, rojena 24. 4. 1896 v Ledinah, umrla 9. 11. 1969 v Ledinskih Krnicah.

URSULA KOLER roj. Dienstman, gospodinja iz Idrije, Partizanska ulica 9, rojena 30. 10. 1880 v Idriji, je umrla 12. 11. 1969 v Idriji.

FRANCIŠKA ŠINKOVEC roj. Kastir, gospodinja iz Idrije, Trg maršala Tita 4, rojena 20. 1. 1882 v Idriji, je umrla 15. 11. 1969 v Idriji.

IVAN RUPNIK, kmetovalec iz Ustja 47, rojen 22. 12. 1907 v Zadlogu, je umrl 28. 7. 1969 v Šempetru pri Gorici.

IGNACIJ GOLOB, kmečki delavec iz Spodnje Kanomlje 13, rojen 6. 7. 1932 v Spodnji Kanomli, je umrl 7. 8. 1969 v Grudnici.

FRANCIŠKA MLAKAR roj. Pivk, gospodinja iz Zirov 80, rojena 6. 3. 1886 na Razpotju, je umrla 11. 8. 1969 v Zireh.

FRANC MAŽGON, čevljar iz Vipavskega Križa 54, rojen 6. 3. 1932 v Ledinah, je umrl 24. 7. 1969 v Zadlogu pri Postojni.

KAREL MIKUŽ, upokojenec iz Zadloga 49, rojen 3. 11. 1902 v Zadlogu, je umrl 20. 8. 1969 na Golniku. Borec NOV od 15. 7. 1944 do konca vojne.

DUSANA MARIJA DIVJAK roj. Lopac, uslužbenka iz Ljubljane, Knezova 4, rojena 28. 6. 1919 v Idriji, je umrla 7. 7. 1969 v Ljubljani.

ANTON KRASNA, upokojenec iz Kranja, Krasnova 1, rojen 9. 1. 1882 v Idriji, je umrl 24. 7. 1969 v Ljubljani.

FRANC GNJEZDA, upokojenec iz Ljubljane, Idrijska 9, rojen 27. 1. 1880 v Gornji Kanomli, je umrl 29. 6. 1969 v Ljubljani.

JERNEJ SEMROV, upokojenec iz Zalca, Savinjska cesta 55, rojen 24. 8. 1886 v Godoviču, je umrl 19. 8. 1969 v Celju.

FRANC KOKELJ, kmečki delavec iz Mrzlega vrha, rojen 9. 10. 1890 v Gorenjih Novakih, je umrl 2. 9. 1969 v Šempetru pri Gorici.

PAVLINA PETEK roj. Likar iz Zagreba, Kučerina 60, rojena 14. 1. 1914 na Vojškem, je umrla 25. 8. 1969 v Zagrebu.

PETER FURLAN iz Novega sveta, rojen 9. 2. 1890 v Strmcu, je umrl 16. 9. 1969 v Novem svetu.

ANTON CUK, upokojenec iz Borovnice 41, rojen 9. 6. 1892 v Zadlogu, je umrl 13. 9. 1969 v Borovnici.

ANTON VONCINA, upokojenec iz Maribora, Smetanova 32, rojen 28. 1. 1894 v Idriji, je umrl 21. 10. 1969 v Mariboru.

JOŽEF ZUST iz Verda 111, rojen 11. 2. 1907 v Godovici, je umrl 18. 1. 1969 na Verdu.

IVAN ŠINKOVEC, upokojenec iz Radovljice, Ljubljanska c. 30, rojen 22. 12. 1891 v Idriji, je umrl 27. 6. 1969 v Radovljici.

SLAVKA KOLER roj. Jereb, gospodinja iz Prestranka 33, rojena 16. 8. 1912 v Idriji, je umrla 5. 7. 1969 v Sežani.

ANA BASELJ, upokojenka iz Kopra, Nazorjev trg 1, rojena 22. 7. 1901 v Jaznah, je umrla 18. 4. 1969 v Ankaranu.

MIRKO RUPNIK iz Idrije, Rudarska ulica 14, rojen 14. 6. 1948 v Idriji, je umrl 6. 6. 1969 v Sarajevu.

FRANCIŠKA SMREKAR roj. Zigon, gospodinja iz Dol. Logatca 81, rojena 6. 1. 1896 v Crnem vrhu, je umrla 23. 5. 1969 v Dol. Logatcu.

IVAN REJC, upokojenec iz Brega pri Kokri 1, rojen 27. 1. 1896 v Jeličnem vrhu, je umrl 16. 5. 1969 v Ljubljani.

JANEZ LESKOVEC, kmet iz Zavrata 12, rojen 13. 5. 1912 v Zavratu, je umrl 23. 4. 1969 v Ljubljani.

FRANC REJC, upokojeni rudar iz Idrije, Gregorčičeva ulica 1, rojen 27. 11. 1895 v Spodnji Kanomli, je umrl 17. 7. 1969 v Šempetru pri Novi Gorici.

IVANA TRUGAR, gospodinja iz Pluženj 6, rojena 22. 5. 1892 v Lazcu, je umrla 20. 7. 1969 v Šempetru pri Gorici. Bila je družinski invalid in je tudi sama v NOV podpirala partizane.

ANDREJ KOKOSAR, upokojeni rudar iz Idrije, Triglavska ulica 31, rojen 15. 11. 1903 v Jeličnem vrhu, je umrl 19. 7. 1969 v Šempetru pri Gorici. Bil je hraber borec NOV od 9. 9. 1943 do konca vojne. Pred vstopom v NOV pa je aktivno delal na terenu od meseca januarja 1943. Boril se je v sestavi XXXI. divizije ter za svoje zasluge in hrabrost prejel več odlikovanj.

ALOJZIJA HABE, upokojena uslužbenka iz Kranja, Ulica 1. avgusta 3, rojena 11. 5. 1913 v Zadlogu, je umrla 20. 7. 1969 v Pušlatu pri Škofli Loki.

MARIJA KRŽIŠNIK, upokojena uslužbenka iz Idrije, Rožna ulica 15, rojena 29. 7. 1919 v Idriji, je umrla 29. 5. 1969 v Ljubljani.

ANA PLEŠNICAR roj. Božič, gospodinja iz Ljubljane, Poljanska 4, rojena 22. 7. 1878 v Idriji, je umrla 3. 6. 1969 v Ljubljani.

IVANA LAPAJNE roj. Stros, gospodinja iz Sentvida 105 b nad Ljubljano, rojena 10. 5. 1885 v Idriji, je umrla 12. 5. 1969 v Ljubljani.

ANTON VONCINA upokojeni inženir iz Ljubljane, Cesta na Bokalce 51, rojen 8. 1. 1902 v Idriji, je umrl 31. 5. 1969 v Ljubljani.

MARIJA VIDI roj. Gantar, gospodinja iz Dobravelj 106, rojena 22. 8. 1905 v Idriji, je umrla 30. 7. 1969 v Ajdovščini.

MATICNI URAD CERKNO

MARIJA ZLATOPER roj. Prezelj, družinska upokojenka iz Cerkna 8, rojena 9. 12. 1877 v Ravnah pri Cerknem, je umrla 4. 4. 1969 v Cerknem.

MARIJA JURMAN roj. Čelik, gospodinja iz Cerkna 32, rojena 29. 6. 1901 v Cerknem, je umrla 9. 4. 1969 v Cerknem.

JULIJANA PETERNELJ, kmetovalka iz Planine pri Cerknem 6, rojena 20. 6. 1904 v Planini pri Cerknem, je umrla 14. 4. 1969 v Planini pri Cerknem.

PETER PIRIH, vojni invalid iz Cerkna 178, rojen 13. 4. 1892 v Cerknem, je umrl 15. 4. 1969 v Cerknem.

JERNEJ ABRAM, kmetovalec iz Bukovega 64, rojen 23. 8. 1896 na Bukovem, je umrl 2. 5. 1969 na Bukovem. Med prvimi v tem kraju je sodeloval v NOB, aktivno in organizirano je delal zanj od 15. 10. 1942 do 10. 4. 1943, ko je bil aretiran ter odveden v zapor, kjer je bil do razpada Italije. Po razpadu Italije je bil odveden v nemško internacijo (Dachau). V domači kraj se je vrnil šele februarja 1945, izčrpan in bolan.

ANA KOSMAC, gospodinja iz Poljan 23, rojena 10. 7. 1890 v Poljanah, je umrla 2. 5. 1969 v Poljanah.

ANA LAPANJA roj. Koren, gospodinja iz Se-
brelj 68, rojena 15. 6. 1879 v Sebreljah, je
umrla 17. 5. 1969 v Sebreljah.

FRANC PREZELJ, kmetovalec iz Labin 10,
rojen 31. 8. 1897 v Labinjah, je umrl 30. 5.
1969 v Labinjah. Aktivno in organizirano je
delal na terenu za NOB od 1. 11. 1942 do
15. 5. 1945. Bil je med prvimi sodelavci v
NOB ter se udeleževal vseh akcij na terenu
v korist partizanom.

LOVRENC KLAVŽAR, kmetovalec iz Jesenic 33,
rojen 21. 7. 1886 v Jesenici, je umrl 7. 6.
1969 v Jesenici.

JOZE CELIK, mlinar iz Reke 27, rojen 2. 3.
1913 na Reki, je umrl 9. 6. 1969 na Reki.
Aktivno in organizirano je delal za NOB
od 20. 5. 1944 do 15. 5. 1945 oziroma do
konca vojne. Aktivni borec NOV pa je bil
od 26. aprila 1943 do maja 1944, ko je bil
izpuščen na teren zaradi šibkega zdravja.

MARIJA TAVČAR roj. Kobal, gospodinja iz
Cerkna 59, rojena 6. 8. 1889 v Cerknem, je
umrla 22. 6. 1969 v Sempetru pri Gorici.

MARIJA MRAVLJE, gospodinja iz Planine pri
Cerknem 39, rojena 13. 2. 1887 v Čeplezu,
je umrla 8. 7. 1969 v Planini pri Cerknem.

MARIJA KAVČIČ roj. Svetičič, gospodinja iz
Cerkna 135, rojena 27. 6. 1903 v Cerknem,
je umrla 10. 7. 1969 v Cerknem.

TEREZIJA TUŠAR, kmetovalka iz Planine pri
Cerknem 8, rojena 28. 9. 1893 v Planini pri
Cerknem, je umrla 13. 7. 1969 v Planini pri
Cerknem.

IVAN PETERNELJ, upokojenec iz Podpleč 1,
rojen 27. 3. 1900 v Cerknem, je umrl 23.
7. 1969 v Sempetru pri Gorici. Aktivno je
sodeloval v NOV od razpada Italije do konca
vojne.

ALES SORC, otrok, Gorje 24, rojen 23. 8.
1968 v Ljubljani, je umrl 9. 8. 1969 v Gor-
jah.

ALOJZ KUSMAN, upokojenec iz Oreška 27,
rojen 7. 6. 1896 v Orešku, je umrl 27. 5.
1969 v Sempetru pri Gorici.

AMALIJA SINKOVEC roj. Kacin, gospodinja
iz Reke 22, rojena 5. 7. 1900 v Policah, je
umrla 13. 8. 1969 na Reki. Aktivno je de-
lala na terenu za NOB od pomladi 1943 do
konca vojne. Nudila je hrano in vsa po-
trebno pomoč partizanom.

IVAN MOCNIK, kmetovalec iz Bukovega 49, ro-
jen 3. 1. 1892 na Bukovem, je umrl 3. 9.
1969 na Bukovem. Bil je interniranec v Da-
chauu. Aktivno in organizirano je delal za
NOB od 15. 11. 1942 do 5. 6. 1944, ko so
ga Nemci aretirali in odvedli v internacijo,
od koder se je vrnil po končani vojni. Vzrok
za aretacijo je bilo njegovo aktivno in orga-
nizirano delo za NOB.

MARKO SELJAK, kmetovalec iz Labinj 6, ro-
jen 19. 4. 1934 v Zakrižu, je umrl 23. 9.
1969 v Labinjah.

FRANCIŠKA KACIN, upokojenka iz Podlanišča
8, rojena 8. 3. 1902 v Podjelovem brdu, je
umrla v Podlanišču dne 3. 10. 1969.

MARJANA FILIPIČ roj. Kosmač, družinska upo-
kojenka, bivajoča v Idriji, Platičeva 5, rojena
11. 8. 1886 v Zakrižu, je umrla v Čeplezu
št. 1 dne 24. 9. 1969.

ANDREJ KODER, kmetovalec, stanujoč v Za-
kojci 12, rojen 4. 12. 1887 v Zakojci, je
umrl 27. 10. 1969 v Zakojci.

ALOJZIJA TUŠAR roj. Razpet, gospodinja iz
Straže 40, rojena 6. 4. 1893 na Straži, je
umrla 31. 10. 1969 na Straži (vojna vdova).
Družinski invalid iz NOB in podporni član
narodnoosvobodilne vojne.

ANTON SKVARČA, osebni upokojenec iz Stra-
že 11, rojen 11. 1. 1884 v Sebreljah, je umrl
17. 11. 1969 na Straži.

ANDREJ FLORJANCIC, otrok iz Čeplez 1,
rojen 1. 9. 1969 v Ljubljani, je umrl 2. 9.
1969 v Ljubljani.

**Skupščina občine
Občinski komite ZKS
Občinski odbor SZDL
Občinski sindikalni svet**

19 70

želijo vsem občanom in vsemu delovnemu ljudstvu uspehov polno novo leto

Gradbeno podjetje »ZIDGRAD« v Idriji

OPRAVLJA VSA GRADBENA DELA NIZKIH,
VISOKIH IN INDUSTRIJSKIH OBJEKTOV
V POPOLNO ZADOVOLJSTVO NAROČNIKOV.

SPECIALIZIRALI SMO SE TUDI
V JAMSKIH GRADNJAH.

NAŠA TEHNIČNA OPREMA JE TOLIKO IZPOPOL-
NJENA, DA SMO PRIPRAVLJENI ZA PREVZEM
TUDI NAJBOLJ ZAHTEVNIH GRADENJ.

VSEM ŠTEVILNIM POSLOVNIM PRIJATELJEM
IN VSEM NAŠIM OBČANOM ŽELIMO SREČNO
IN USPEŠNO LETO 1970!

TRGOVSKO PODJETJE »UNIVERZAL« IDRIJA

VSEM ODJEMALCEM,
POSLOVNIM PRIJATELJEM
IN VSEM
NAŠIM OBČANOM
ŽELIMO SREČNO
NOVO LETO 1970!

ETA

CERKNO - JUGOSLAVIJA

INDUSTRIJSKO PODJETJE ELEKTROTERMIČNIH
APARATOV

TELEFON: CERKNO 88-530 IN 88-531

TELEGRAM: ETA CERKNO

TELEPRINTER: 34319

TEKOČI RAČUN: NB-SDK

EKSP. IDRIJA 5202-1-549

ŽEL. POSTAJA ŠKOFJA LOKA

Vam želi

šrečno

in uspeha polno

ново leto

Hotel in restavracija »NANOS« v Idriji

Z OBRATOM »SOČA« VAM POSTREŽE Z NAJBOLJŠIMI PIJAČAMI IN JEDMI TER IDRIJSKIMI SPECIALITETAMI PO NAJNIŽJIH CENAH

V hotelu »NANOS« je gostom na razpolago mrzla in topla voda v prenovljenih spalnicah. V naši recepciji lahko zamenjate tujo valuto, dobite vse informacije, nabavite spominčke in razglednice.

Posebno pozornost posvečamo raznim izletnikom in skupinskim obiskom, katerim postrežemo v veliki dvorani. Organizatorje šolskih izletov opozarjamo, da skupinam postrežemo tudi samo z enolončnicami ali z juho po najnižji ceni.

Hotel ima na razpolago tudi dva prostora za manjše in večje zaključene družbe, za seje in sestanke ter razne intimne svečanosti in proslave.

Uredili smo tudi apartmaje za dve osebi in povečali število ležišč.

Postrežemo z idrijskimi žlikrofi in drugimi specialitetami ter ribami in divjačino. Žlikrofe dobite redno v »NANOSU« vsak četrtek in soboto, v »SOČI« pa vsak torek tudi brez prednaročila.

Občinska turistična zveza

ima svoj sedež na avtobusni postaji in opravlja vse posle za večji razvoj turizma v naši občini.

Vsem občanom, domačim in tujim obiskovalcem naših lepih in zanimivih krajev želimo uspešno leto 1970.